

*Ústav fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského, AVČR v.v.i.
Dolejškova 3, 182 23 Praha 8*

Mikroskopie rastrovací sondou

Pavel Janda

Laboratoř mikroskopie rastrovací sondou

Odd. elektrochemických materiálů

<http://www.jh-inst.cas.cz/>

<http://www.jh-inst.cas.cz/~janda>

pavel.janda@jh-inst.cas.cz

Rozdělení mikroskopických metod podle rozlišení

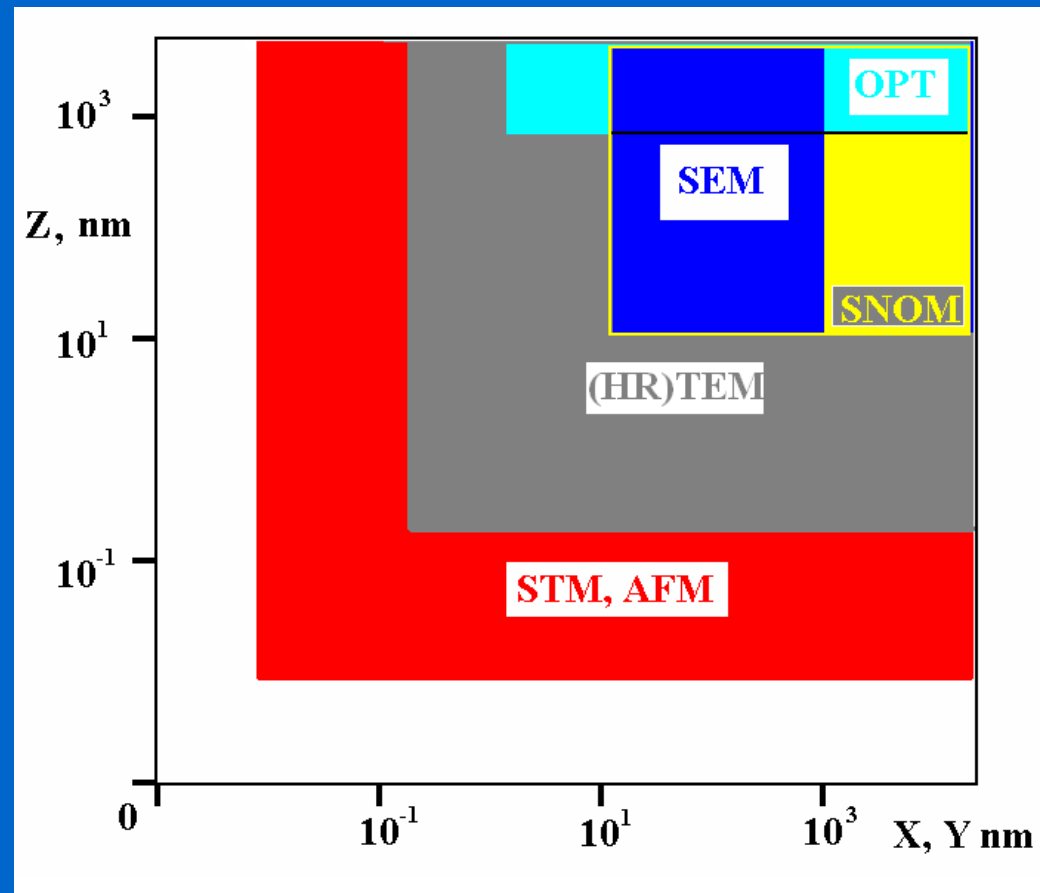
OPT: optická mikroskopie

SNOM: mikroskopie blízkého pole

SEM: elektron.rastr.mikroskopie

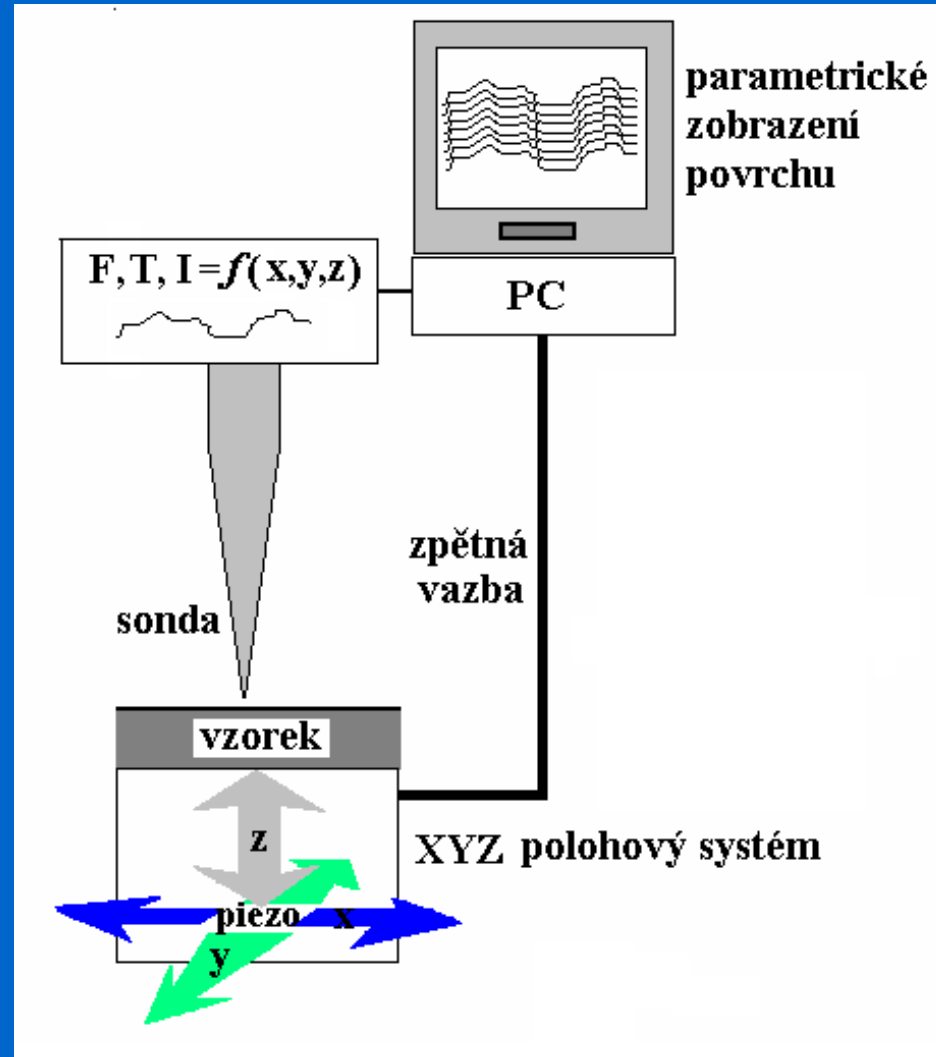
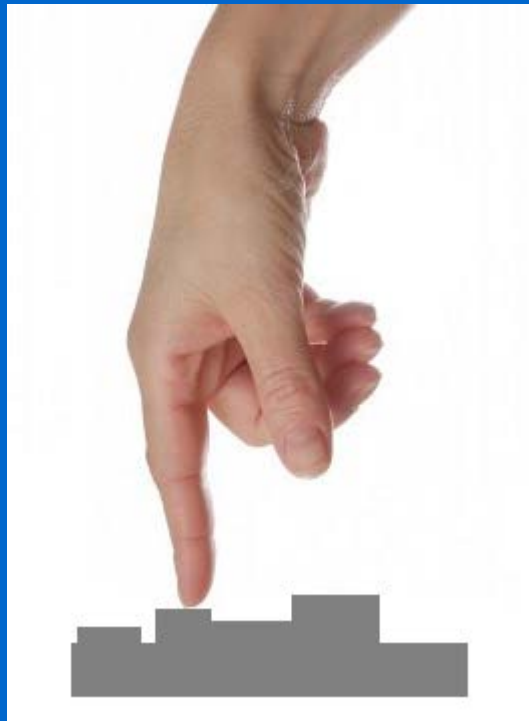
HRTEM: transmisní
el.mikroskopie

STM,AFM:
Tunelová mikroskopie,
mikroskopie atomárních sil

Mikroskopie rastrovací sondou

Scanning Probe Microscopy

Rozdělení SPM podle druhu přenášené informace

Přenos náboje

Elektrony - tunelová mikroskopie **STM/ECSTM**

Ionty - elektrochemická mikroskopie **(S)ECM**

Silové interakce - mikroskopie atomárních sil **AFM/ECAFM**

Přenos elektromagnetického záření

-IČ - Termální mikroskopie **ThM**

-UV/Vis/IČ - optická mikroskopie/spektr. blízkého pole **SNOM**

- Hrotem zesílená optická mikroskopie/spektr. **TERS/TEFS**

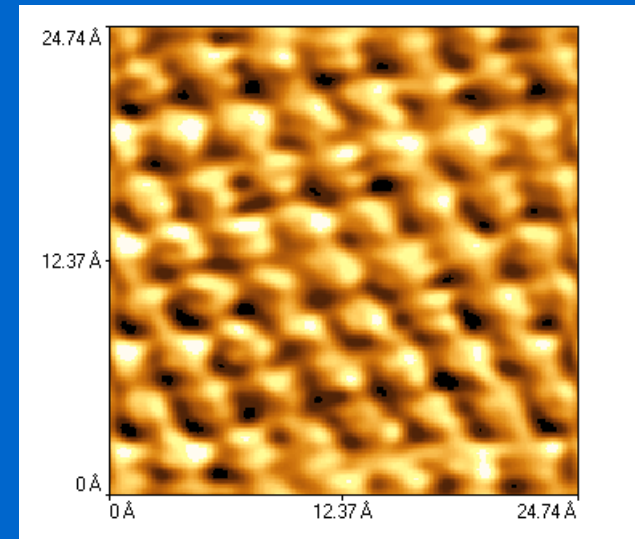
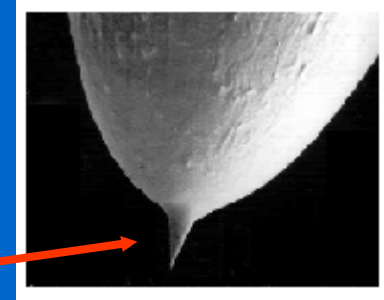
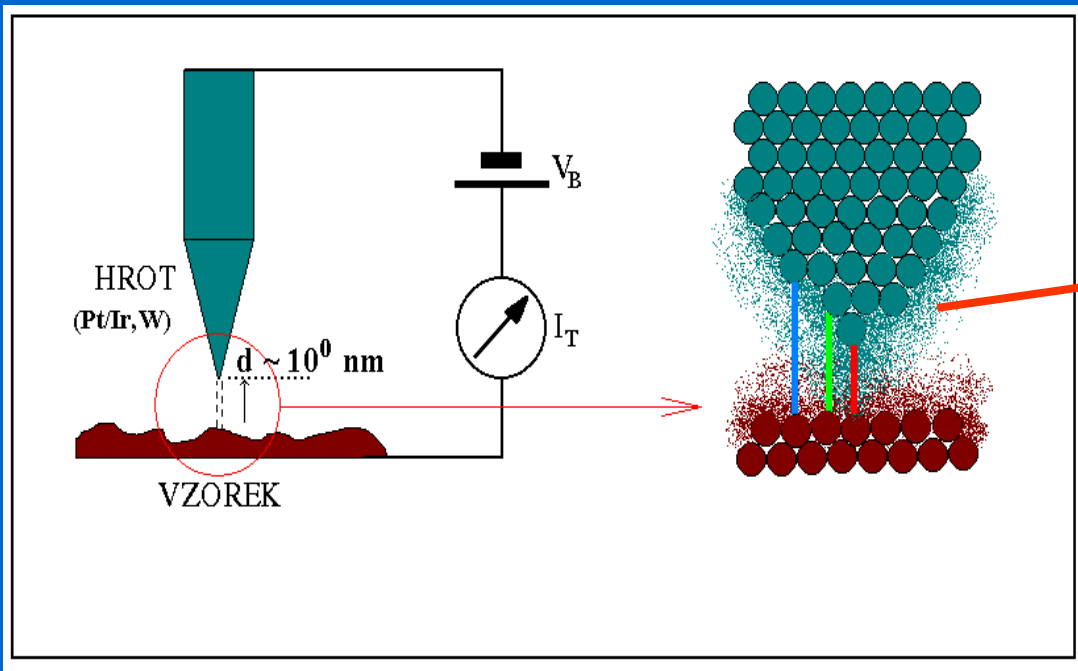
-
-
-

Tunelová mikroskopie a spektroskopie

Scanning Tunneling Microscopy,
Scanning Tunneling Spectroscopy

Tunelová mikroskopie

Binning, Rohrer, IBM, 1981, Nobelova cena 1986

Aproximace tunelového proudu

$$I_T \sim V_B f_{mTS}(V_B) \exp[-2z\sqrt{(2m\Phi_{ST}/\hbar^2)}]$$

$\hbar = h/2\pi$, $f_{mTS}(V_B)$ ...redukovávaná Planck.konst.

$I_T(V_B)$ daná e-strukturou hrotu a vzorku,
z...vzdálenost hrot-vzorek ($\sim 10^{-1}$ nm), V_B do $\pm 1-2$ V, $I_T \sim$ nA-pA

Au(111)

Tunelová spektroskopie barierová (distanční)

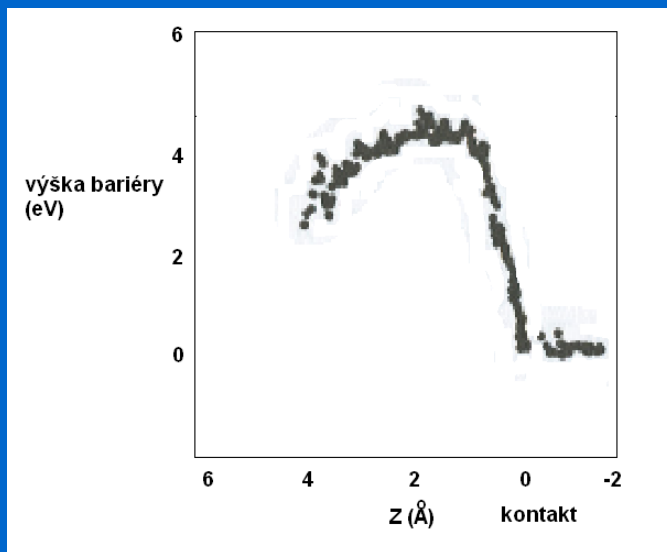
pro nízké $V_B = \text{konst.}$: $(dI_T/dZ)/I_T \sim (2\sqrt{2}m_e)/\hbar \sqrt{(\Phi_S + \Phi_T)}$

Φ_S, Φ_T lokální výstupní práce, I_T tunelový proud,
 Z vzdálenost hrotu od vzorku, m_e hmota e-

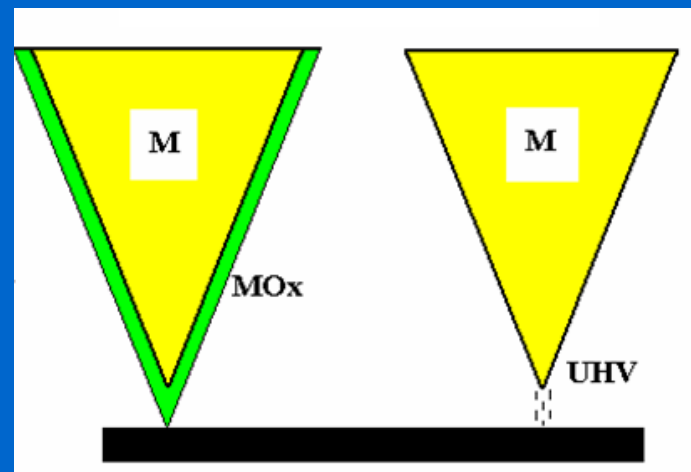
Provedení:

modulace VVVV Z-pieza a záznam $dI_T/dZ \Rightarrow \Phi_{S,T}$

Pro $\Phi_T \approx \text{konst.}$, laterální variace v měřené výšce bariéry $\sim$ lokální Φ_S

Si-povrch, W-hrot/UHV

[D.A. Bonnel: Scanning Tunneling Microscopy and Spectroscopy
VCH 1993]

Tunelová spektroskopie napěťová

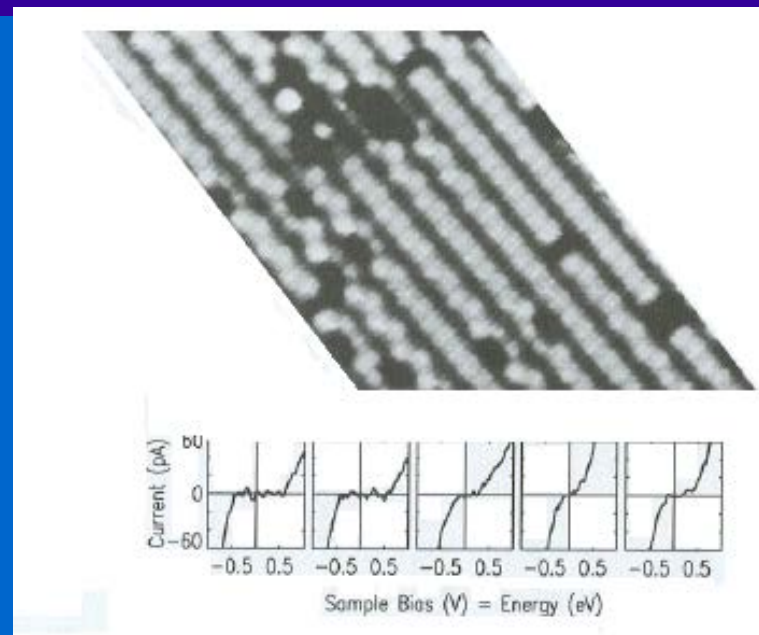
$V_B < \text{výst. práce hrotu a vzorku} (\sim 10 \text{ mV})$,
výraz $dI_T/dV_B \approx \text{lokální povrchová hustota stavů}$ (skutečných nebo pocházejících z uspořádání vnitřní pásové struktury vzorku)

Provedení:

Modulace VVVVV V_B , záznam I_T-V_B křivky,

výstup: obvykle $d(\log I_T)/d(\log V_B)$ vs V_B

Poskytuje: mapu povrchových stavů (v UHV) používá se k zobrazení zaplnění stavů, ad-atomů a volných vazeb (*dangling bonds*) ...

I_T-V_B křivky na monokryst Si (UHV) při průchodu hrotu nad defektem
[B. Persson, A. Baratoff, *Phys.Rev.Lett.* 59, 339]

[Frank, L. - Král, J., Ed.), : *Metody analýzy povrchů. Iontové, sondové a speciální metody* Academia, Praha 2002]

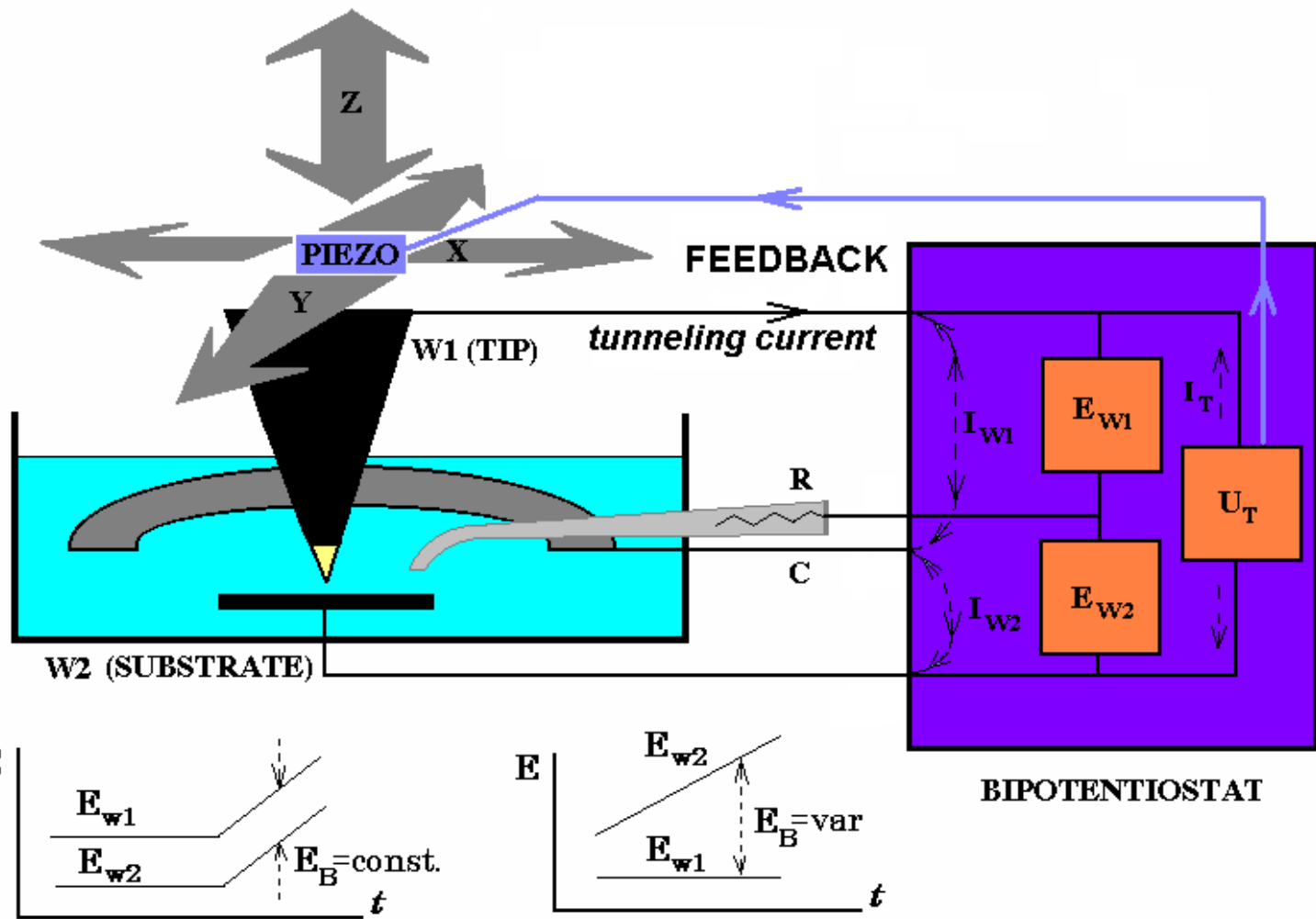
-
-
-

Elektrochemická tunelová mikroskopie

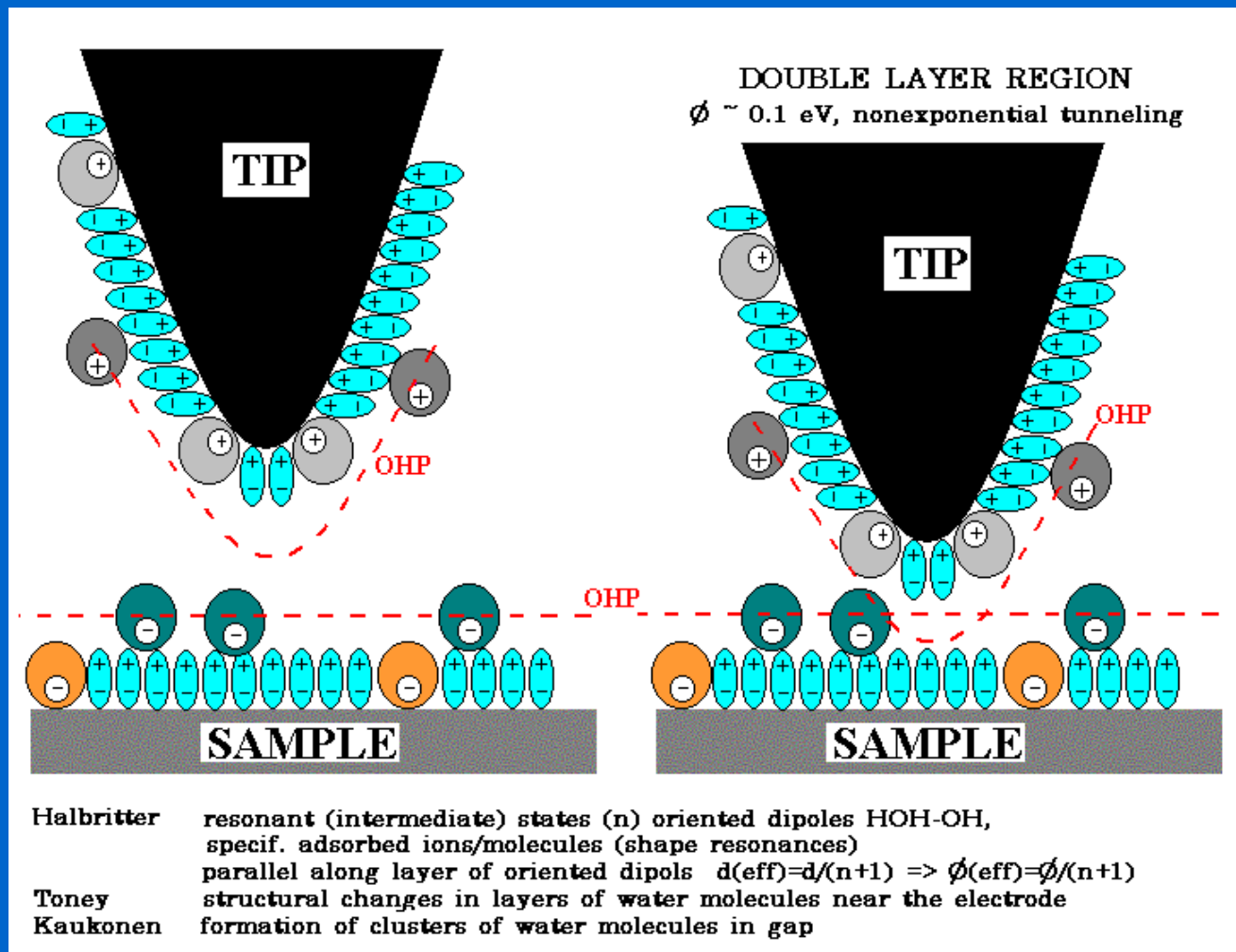
EC STM

Electrochemical Scanning Tunneling Microscopy

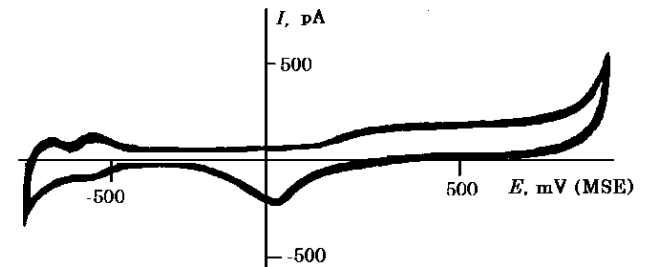
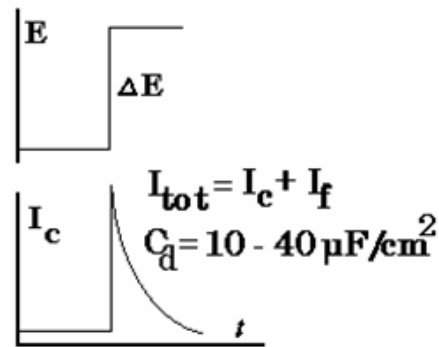
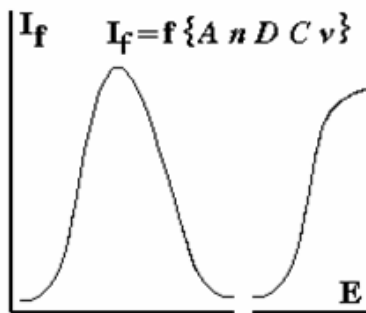
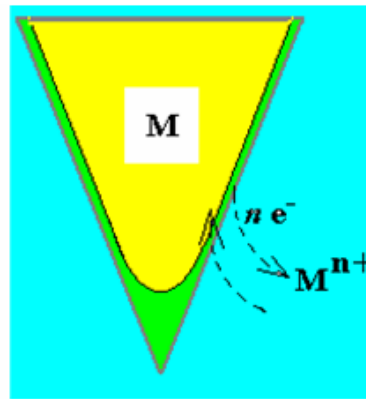
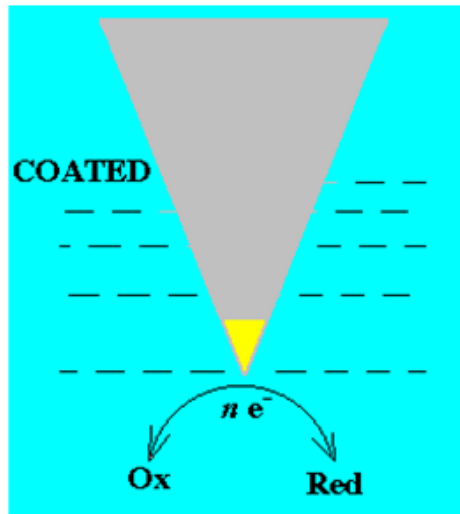
EC STM: Detekce tunelových proudů při EC experimentu

Vodivý hrot SPM v elektrolytu

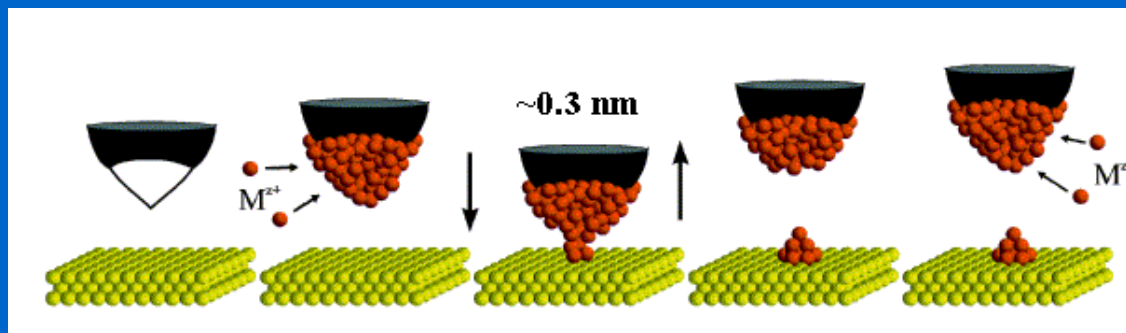
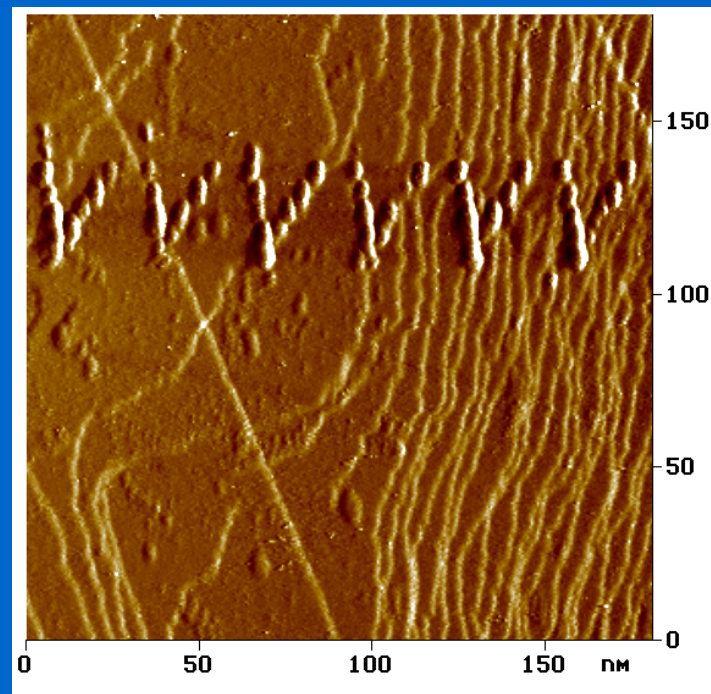
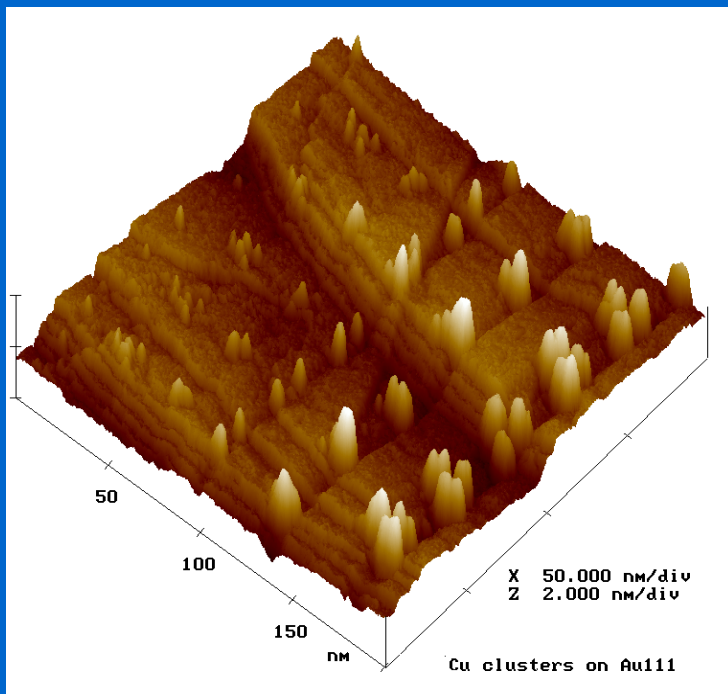

Hrot sondy EC STM

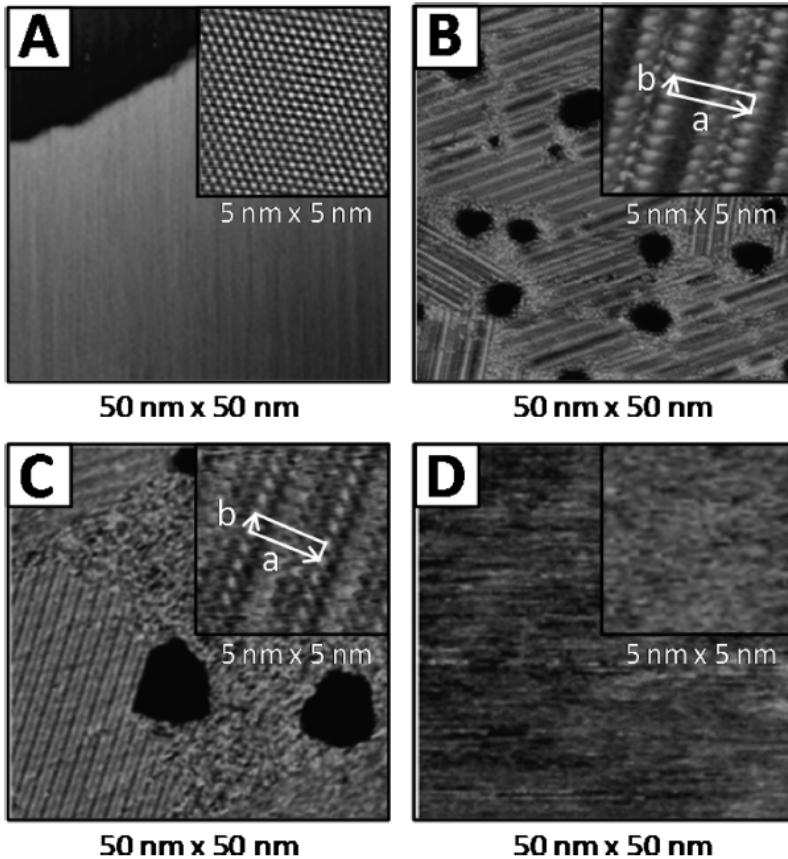

Voltammetry of Pt-Ir STM tip (polymer coated)
in 0.1 M H_2SO_4 (deoxygenated)
 $v = 200$ mV/sec

„Nanoprint“: nanočástice $d \geq 8$ nm, $z < 1$ nm

EC STM: Self-Assembled Monolayers

Aq. 0.1M Na_2HPO_4 , pH 6

SAM molecular adlayer: mercaptopropionic acid (MPA) on Au111, $U_B = 300 \text{ mV} / I_T = 100$

pA

V. Climent et al:
J. Phys. Chem. C 2014, 118, 15754–15765

-
-
-

Mikroskopie atomárních sil

Atomic Force Microscopy

AFM

Silové interakce

Dlouhého dosahu magnetické, kulombické
nekontaktní režim

Středního dosahu van der Waals (dipol-dipol, indukce dipol-nepolární m.)
semikontaktní režim

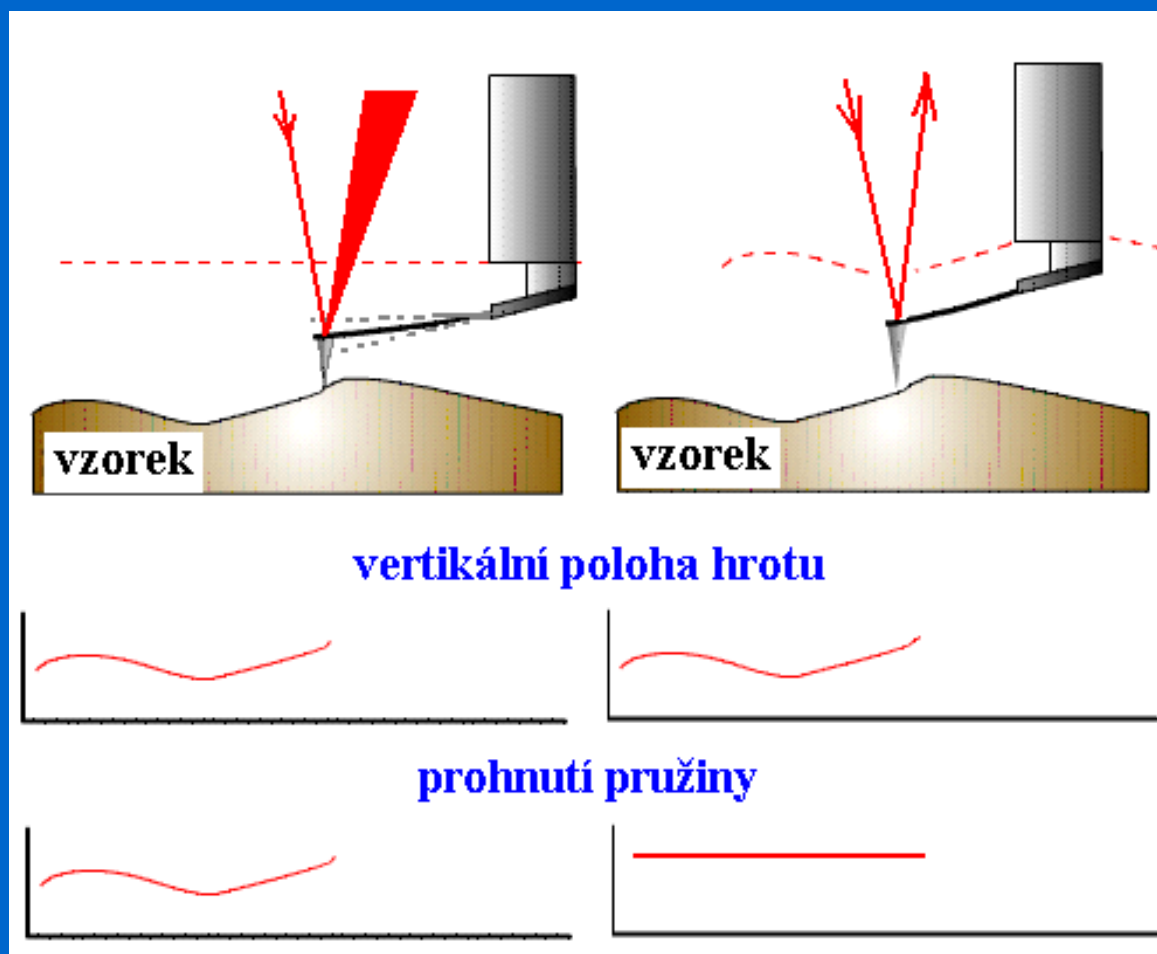
Krátkého dosahu vazebné interakce (atraktivní), repulzivní (deformační)
Kontaktní a semikontaktní režim

Vodivostní AFM
EC AFM

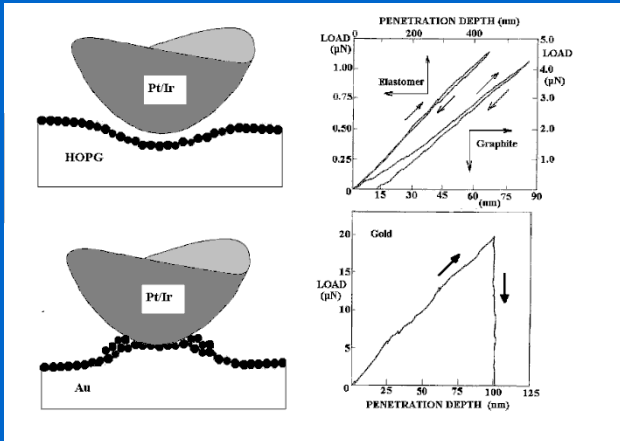
- + měření vodivosti, tunelování
- + reakce přenosu náboje/záznam Farad.proudů,
- + tip-assisted „elektro-lithografické“ techniky
- + detekce SECM

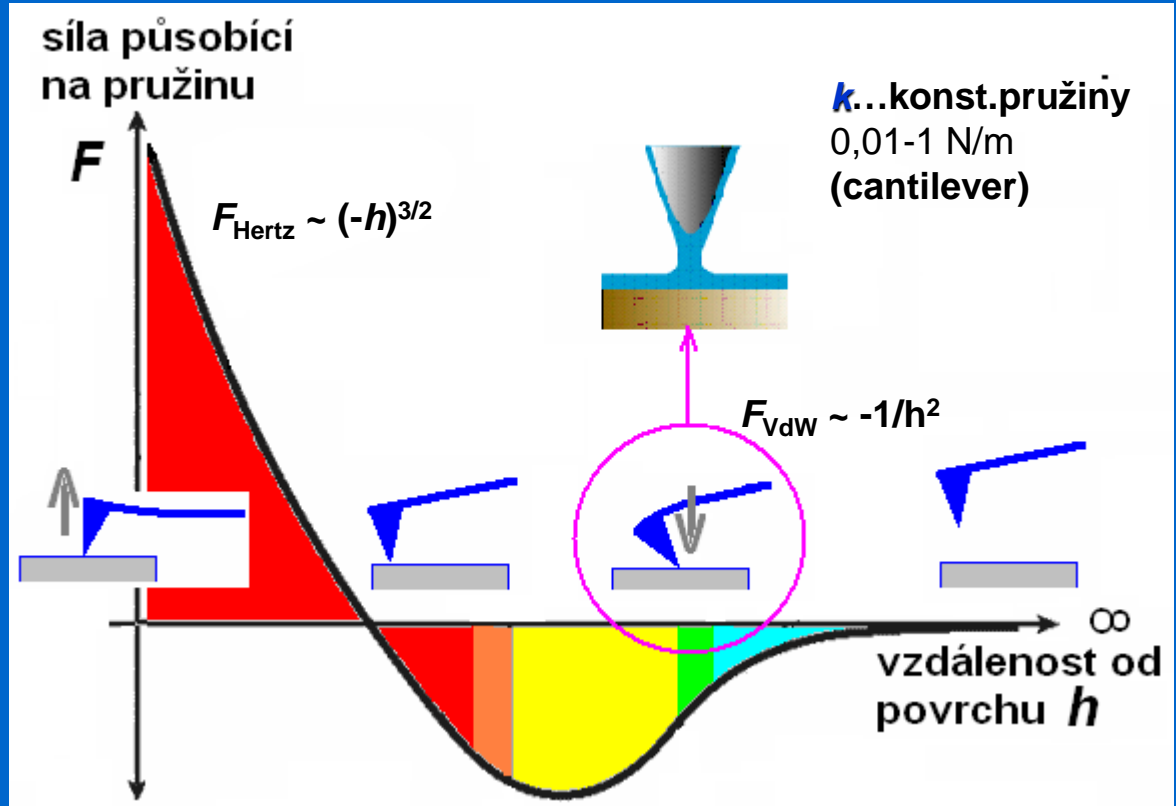
AFM: Funkce

AFM – silová křivka

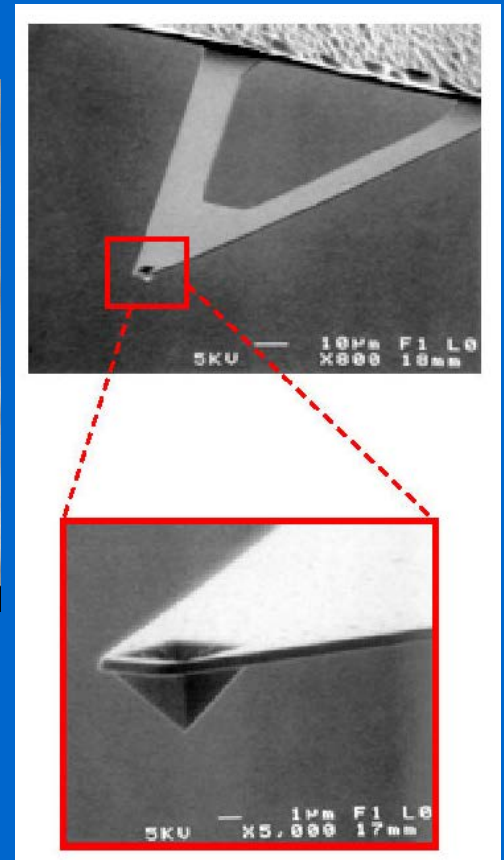
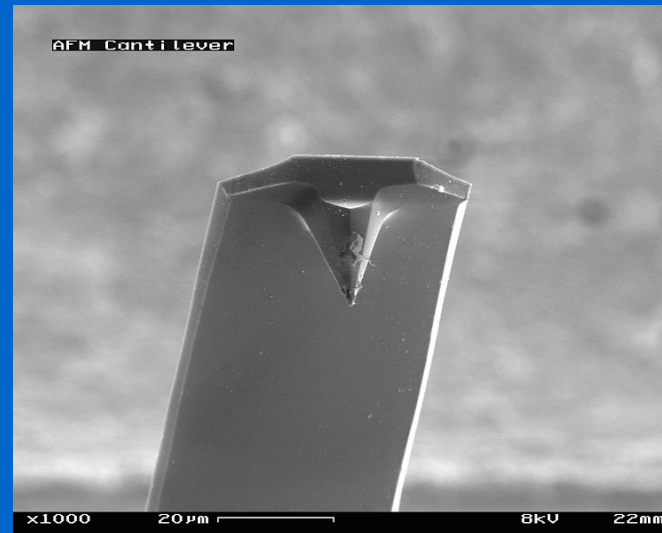

$F = -kz$ Hook

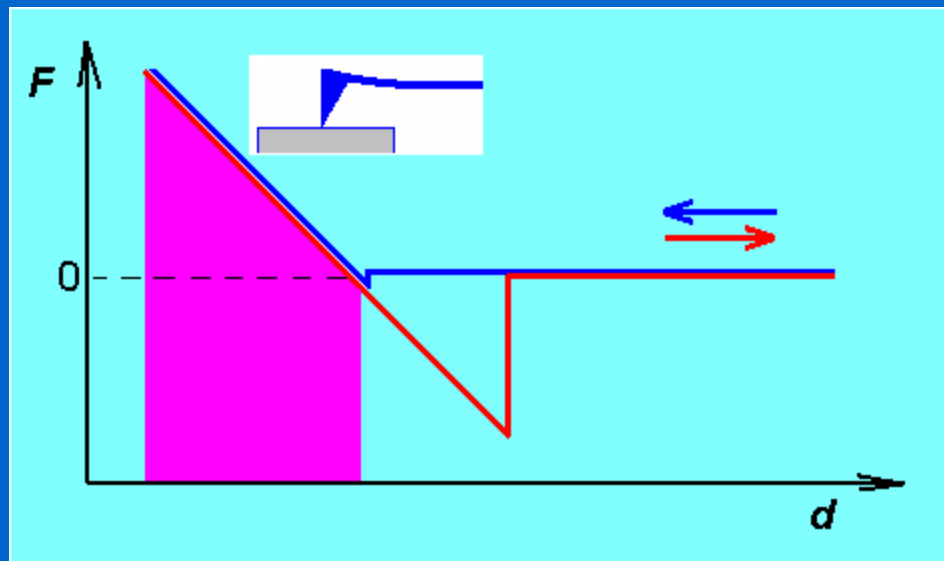
Režim: **kontaktní** **semikontaktní** **nekontaktní**
 ($F_{\text{vw}} 10^{-12} \text{ N}$)

AFM: hrot a pružina (*cantilever*)

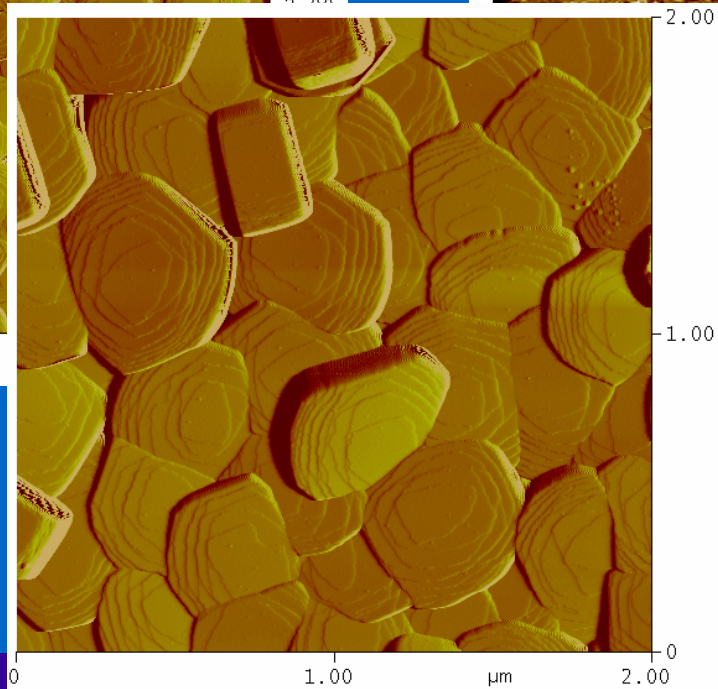
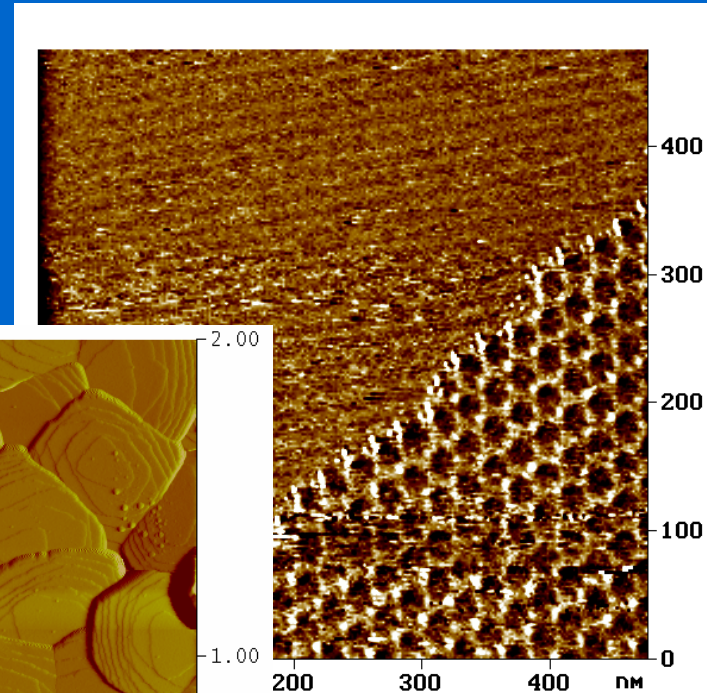
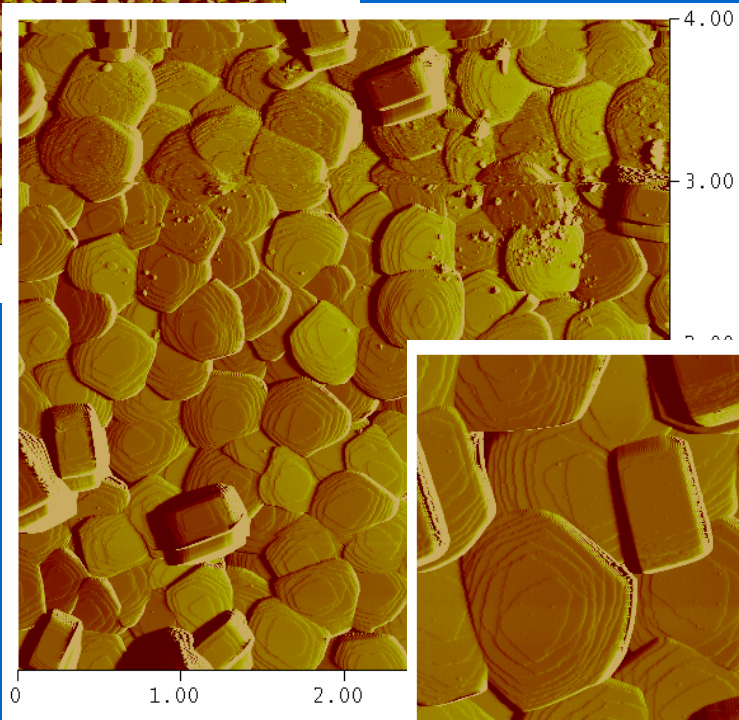
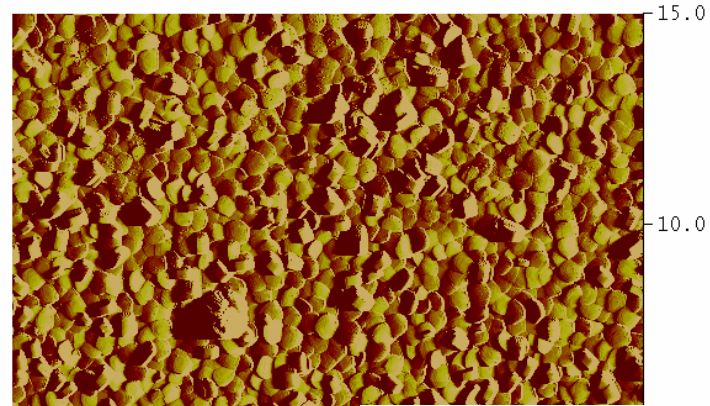

materiál hrotu a pružiny: Si, Si_3N_4

AFM v oblasti repulsivních sil: Kontaktní režim

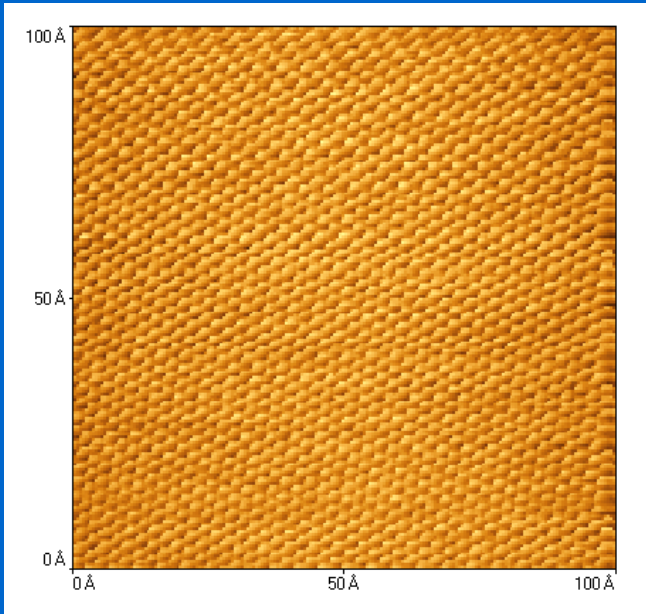
AFM zobrazení: Kontaktní režim

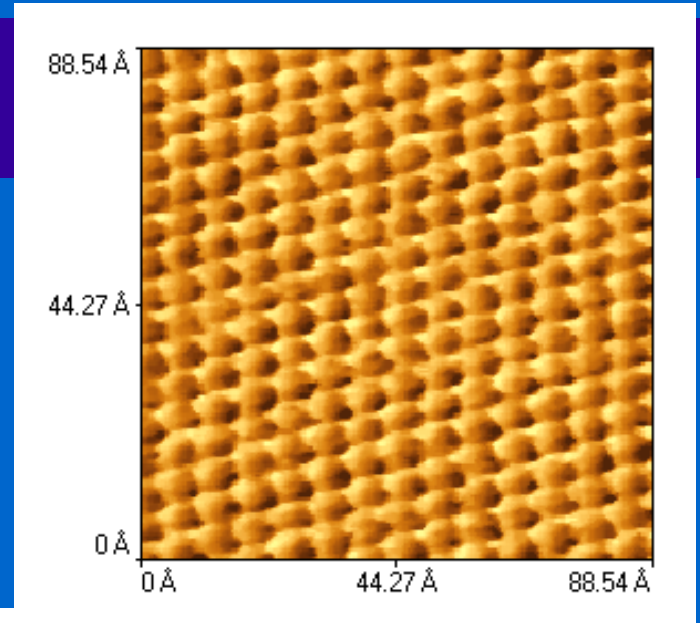
Krystaly zeolitu

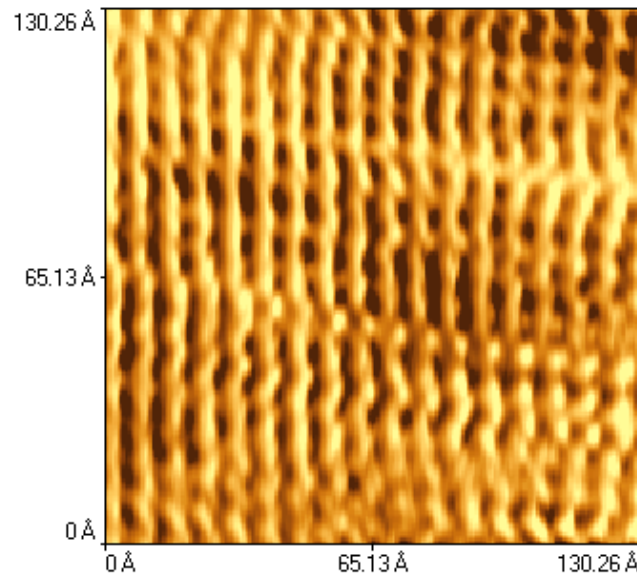
AFM zobrazení: kontaktní režim

grafit

slída

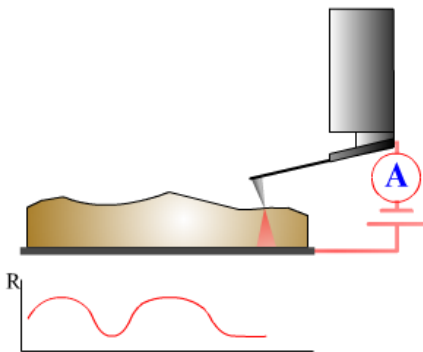

Orientované
molekuly Teflonu

Vodivostní AFM

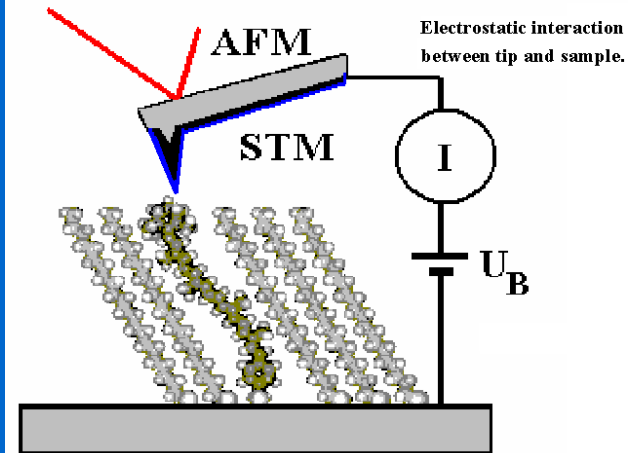
Spreading Resistance imaging

Constant Force mode

conductive tip
(B-doped diamond, n-doped Si)

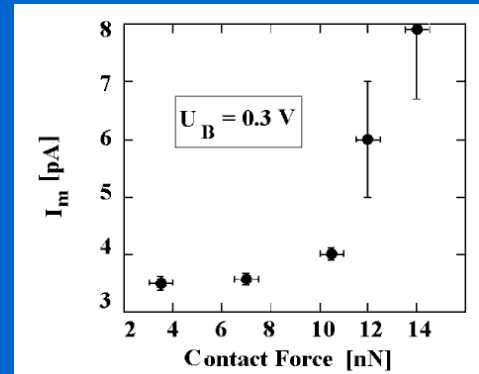
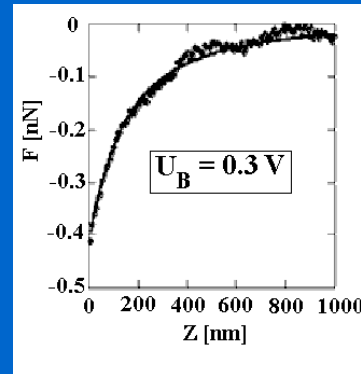
Copyright © NT-MDT, 2002

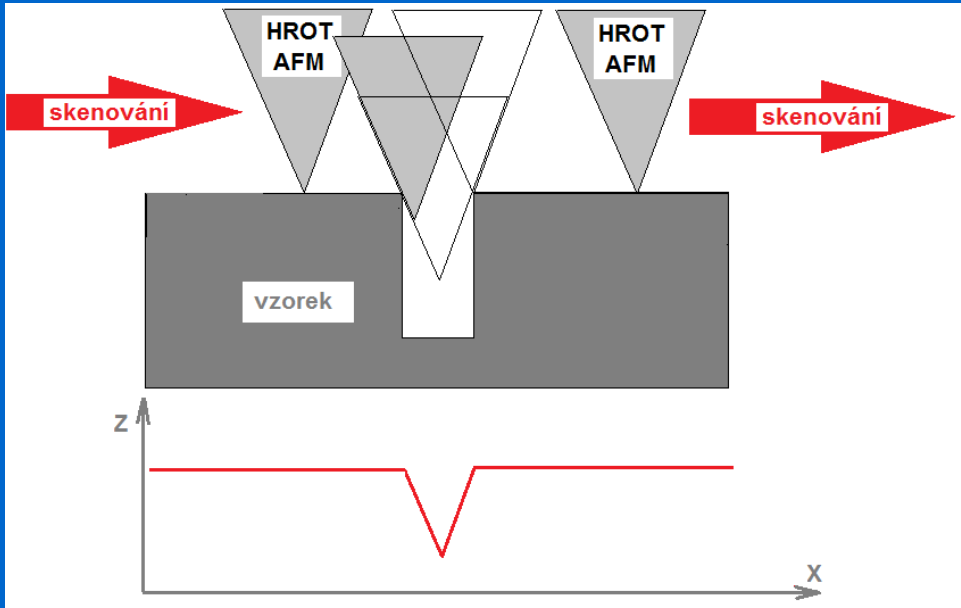
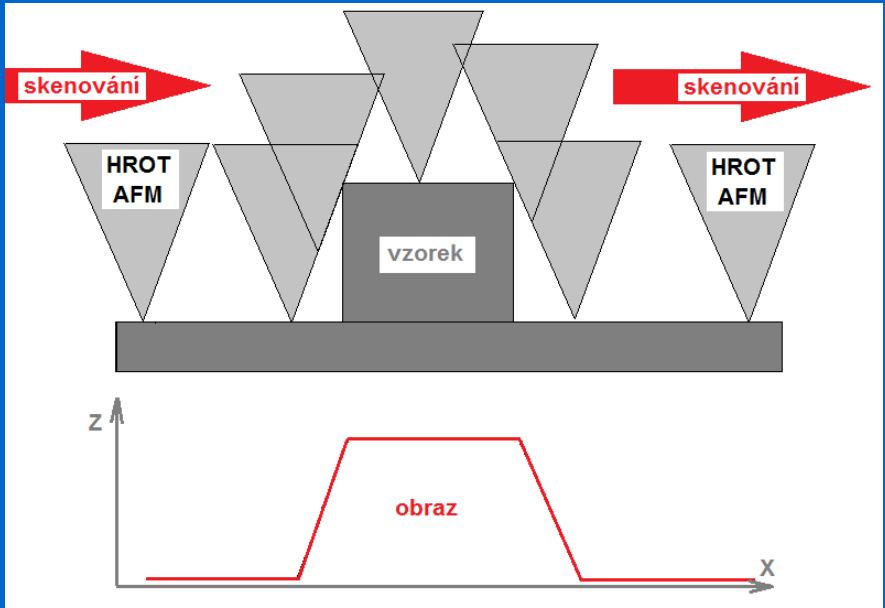
Carotenoid embedded in 1-docosanethiol attached to Au.
Current measured between biased Pt-coated AFM cantilever
and Au substrate.

Maximum current (I_m) vs. contact force.

[*J. Phys. Chem. B* 103 4006-4010 (1999)]

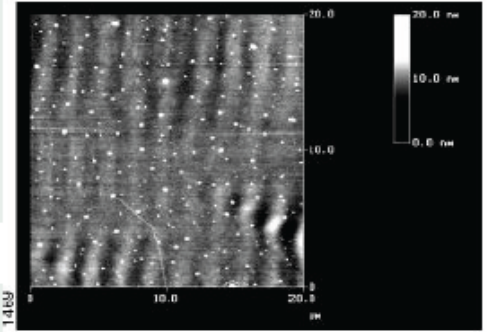
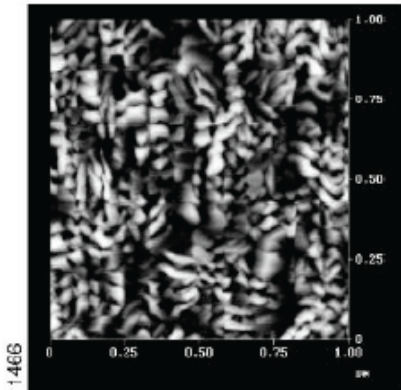
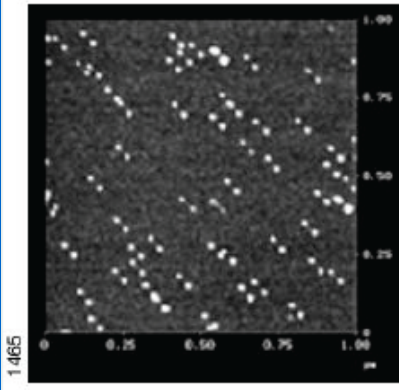
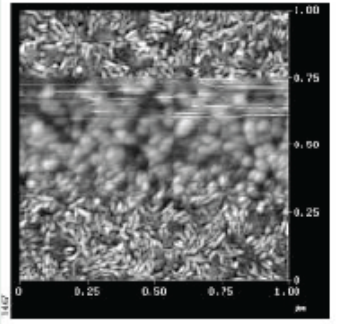
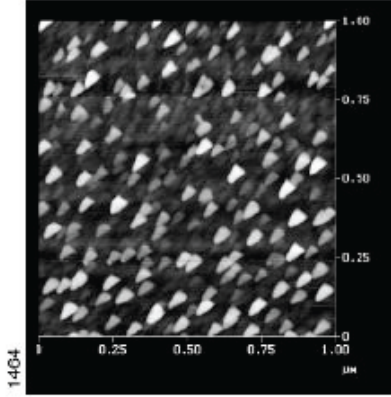
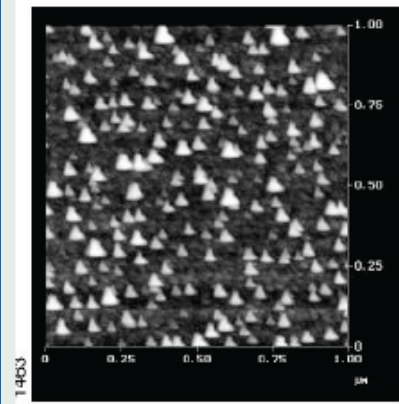

AFM: artefakty

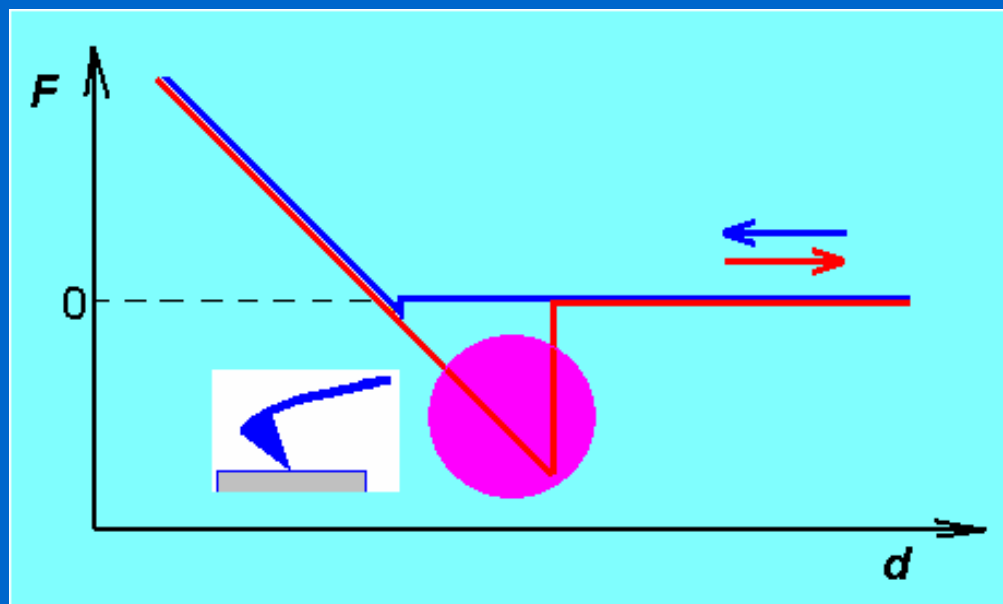

AFM: artefakty

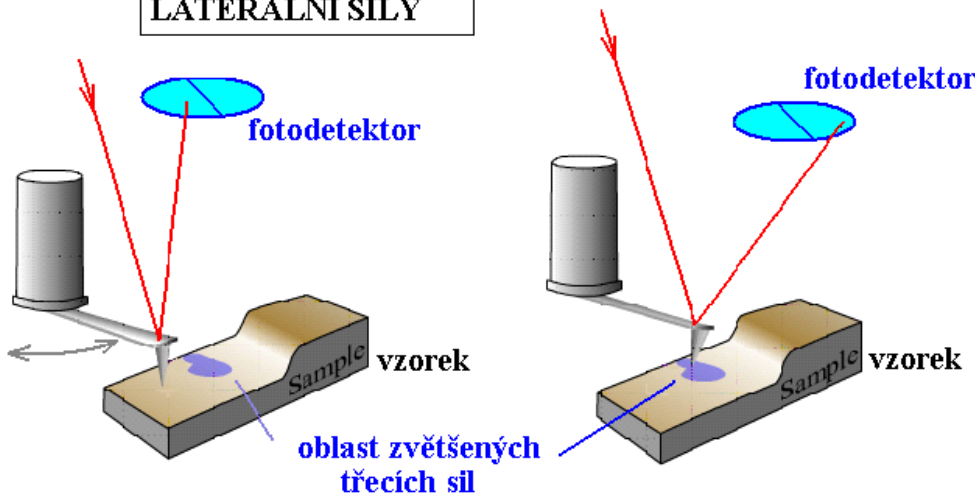

AFM: Přitažlivé síly- adheze, vazebné interakce

AFM adhesivních sil: laterální (LFM)

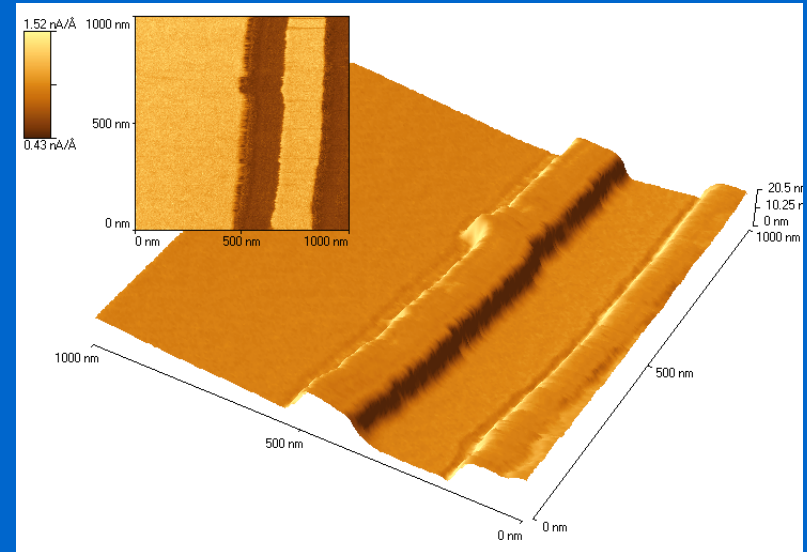
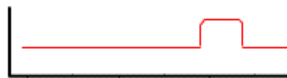
KONTAKTNÍ REŽIM
LATERÁLNÍ SÍLY

úhel překroučení
pružiny

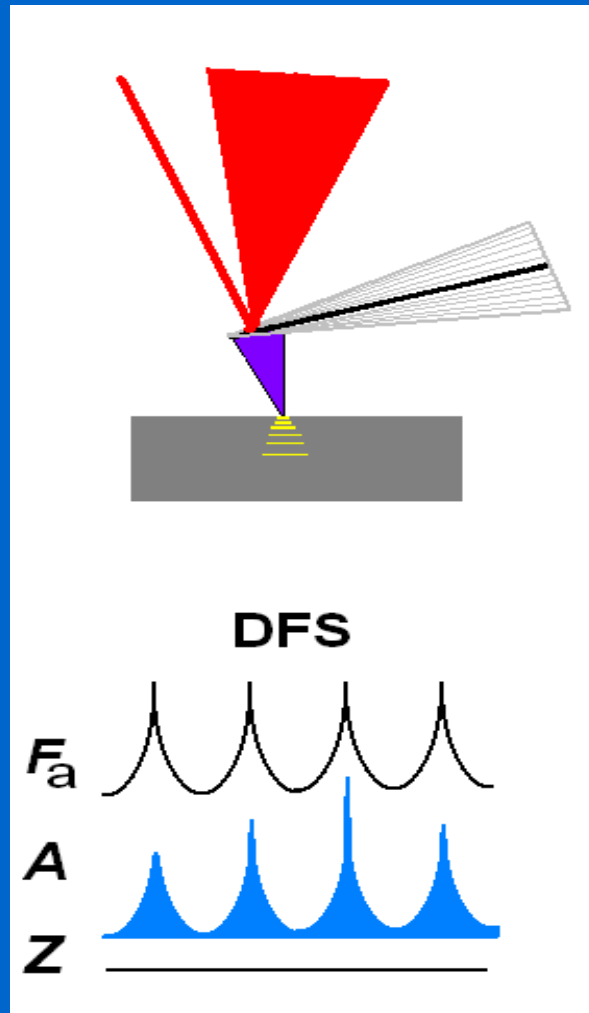

třecí síla

Teflon na skle: AFM
-topografie
-rozložení frikčních sil

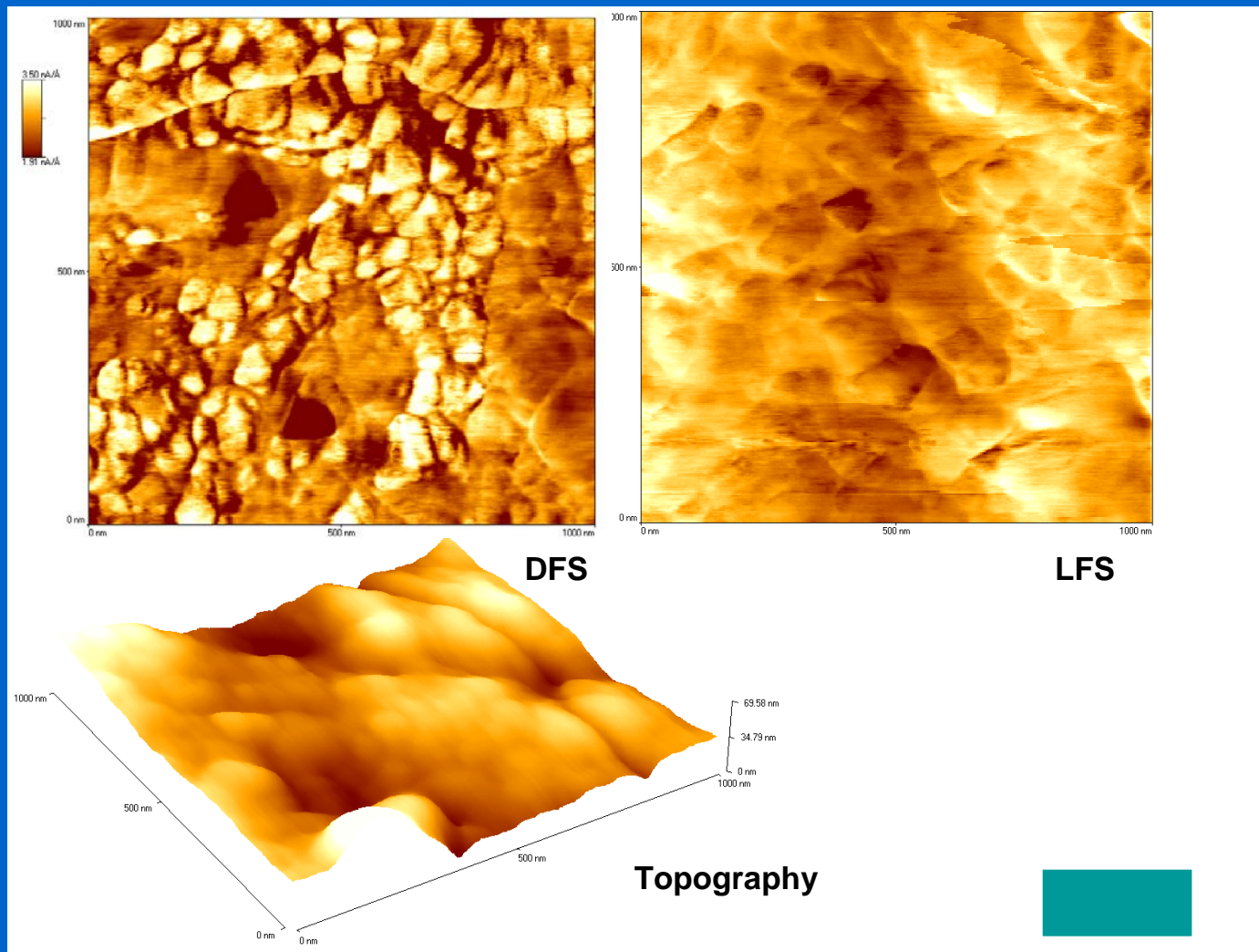
AFM – Dynamická silová spektroskopie (DFS)

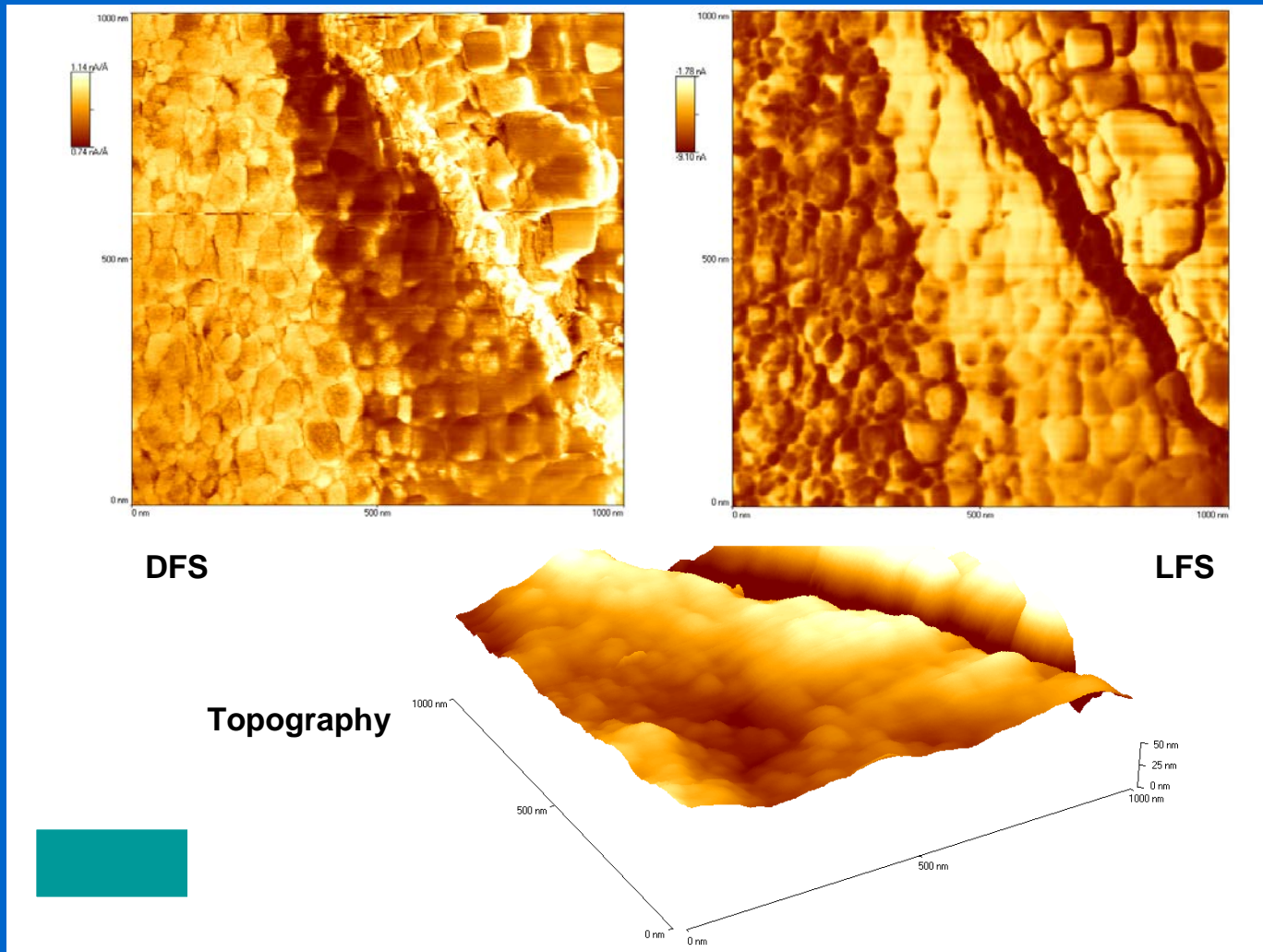
Disipace energie:
útlum, elasticita, plasticita
 Y_M

Hrot v kontaktu,
 f_{drive} , $A_{drive}/A_{response}$

AFM-DFS materiálová analýza povrchu Zr/ZrO₂

AFM materiálová analýza povrchu Zr/Nb/ZrO₂

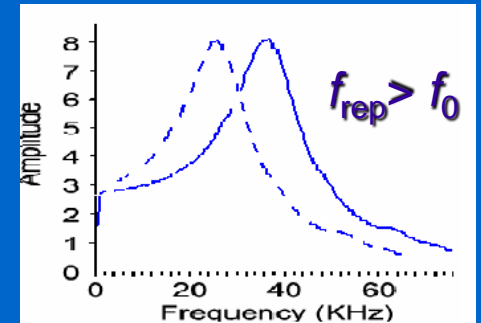
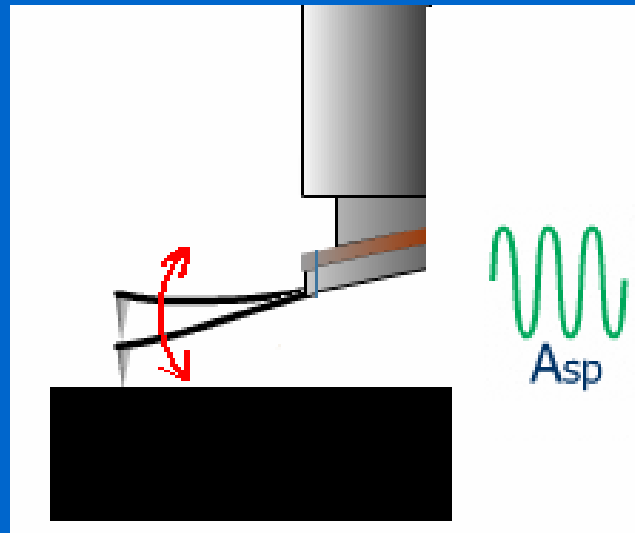

Semikontaktní režim (tapping)

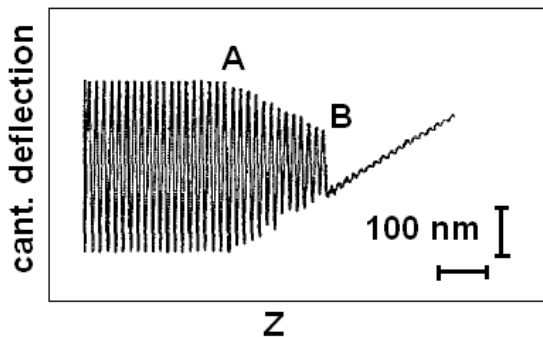
Akustic./mgt. buzení

mechanický oscilátor
kmitající v rezonanci
vstupní parametry:
 f_{rez} A_{sp} (~ 20 nm)

výstupní parametry
 A , Δf , $\Delta\theta$, d (deflexe)

"V" cantilever ($k = 0.58$ N/m)

$$m \frac{d^2 z}{dt^2} = -kz - \left(\frac{m \omega_0}{Q} \right) \frac{dz}{dt} + F_{ts} + F_d \cos \omega t \text{ piezo (drive)}$$

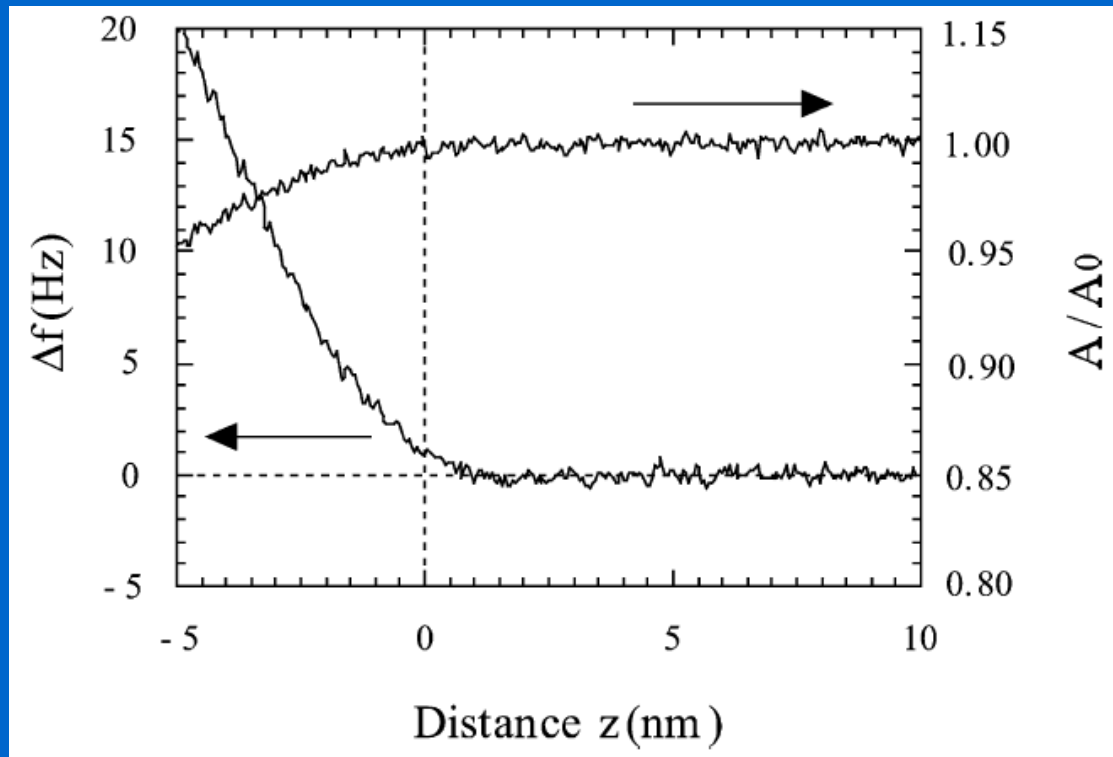
Hook

disipace e.

Tip-Surf. interakce

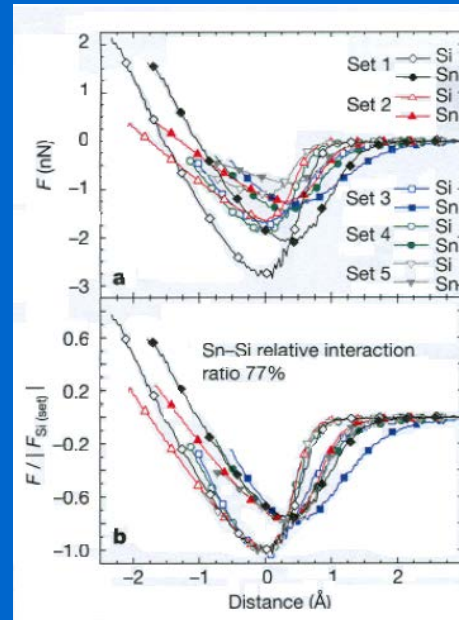
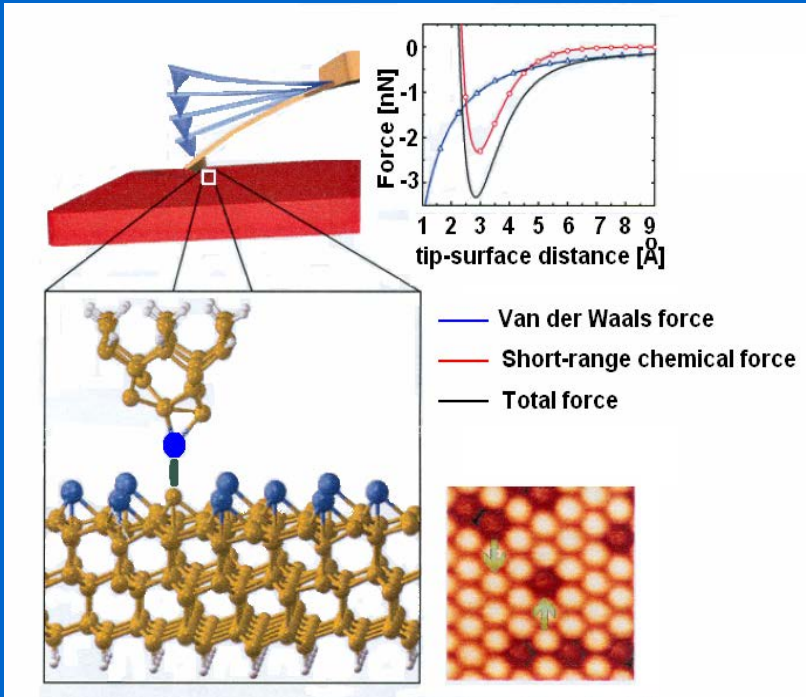
$$\omega_0 = \sqrt{k/m}$$

Semikontaktní režim (tapping)

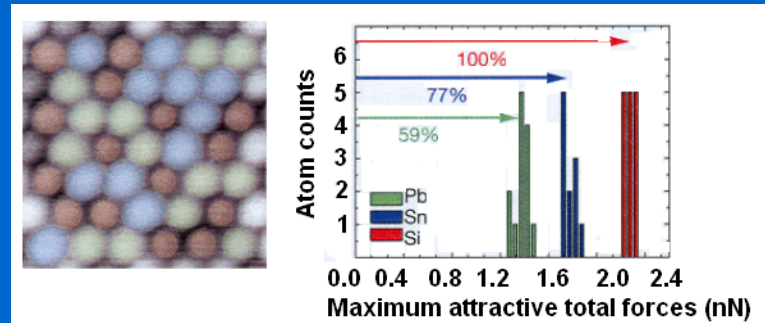
Semikontaktní režim: Chemická identifikace atomů (UHV)

silová křivka
před normalizací

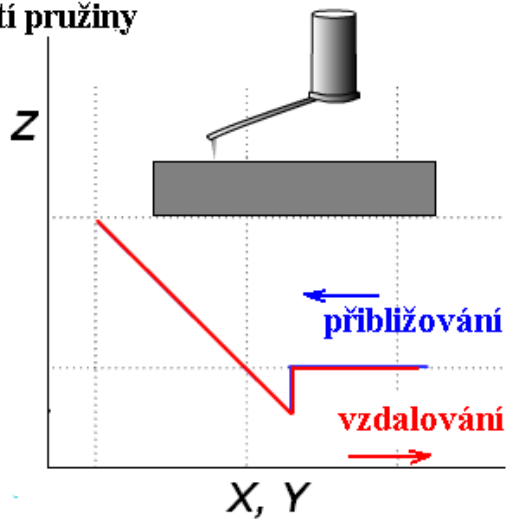
křivka normalizovaná
na maximum interakce
substrát-hrot

Dynamic Force Spectroscopy
silová spektroskopie
sil blízkého dosahu – chemické interakce

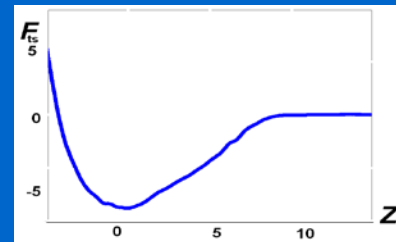
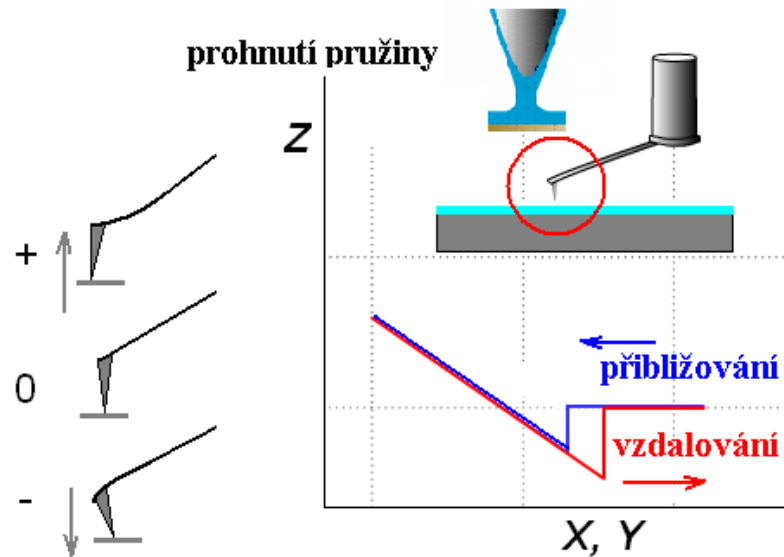

AFM adhesivních sil axiální

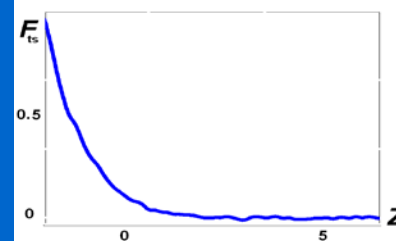
prohnutí pružiny

prohnutí pružiny

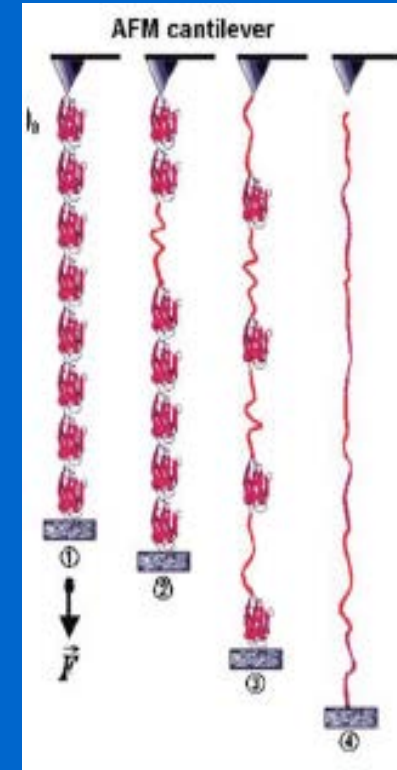
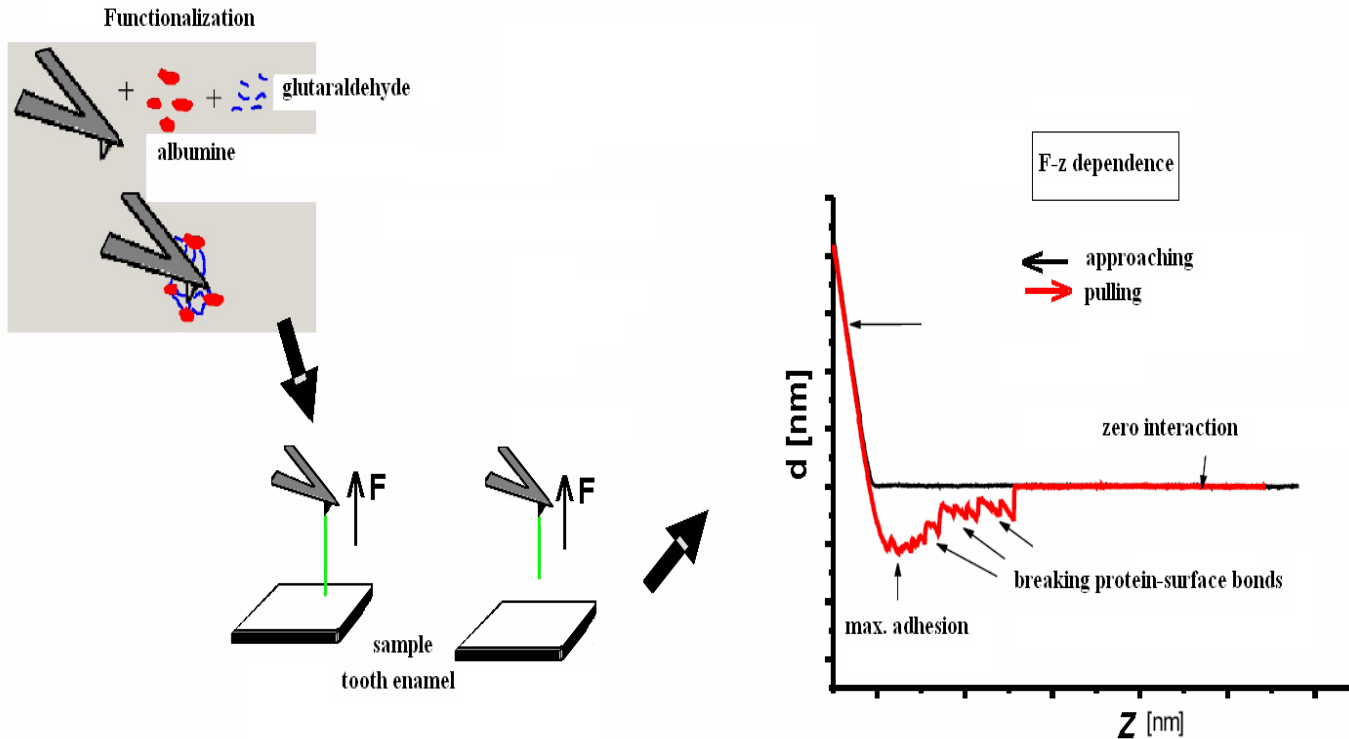

$F_{ts}(Z)$
(Si/SiO₂)/vzduch

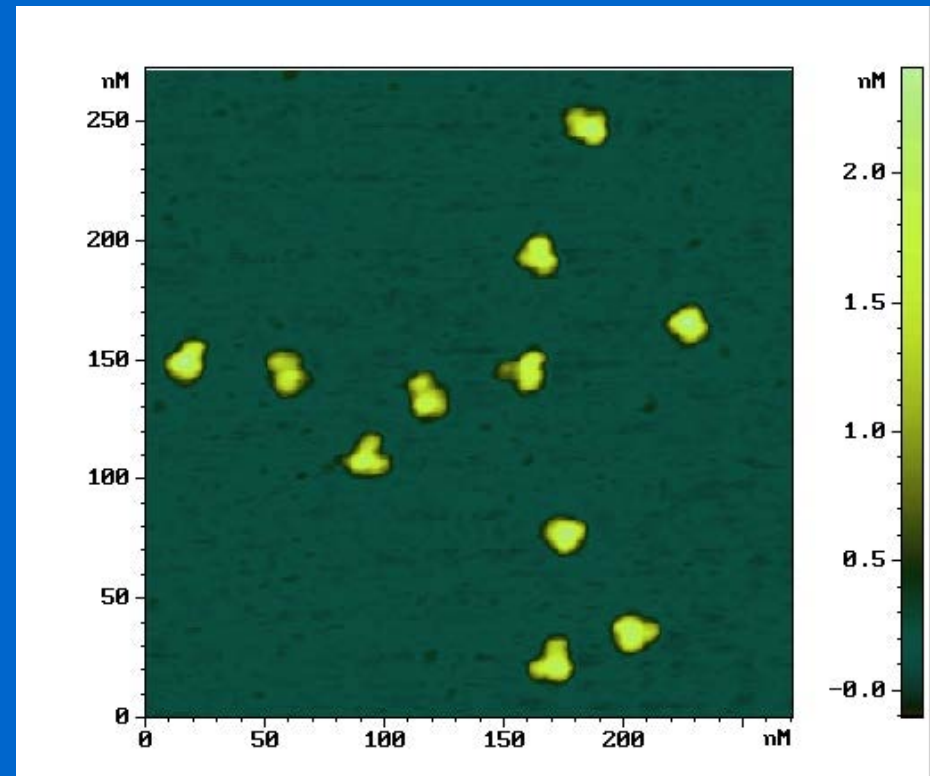
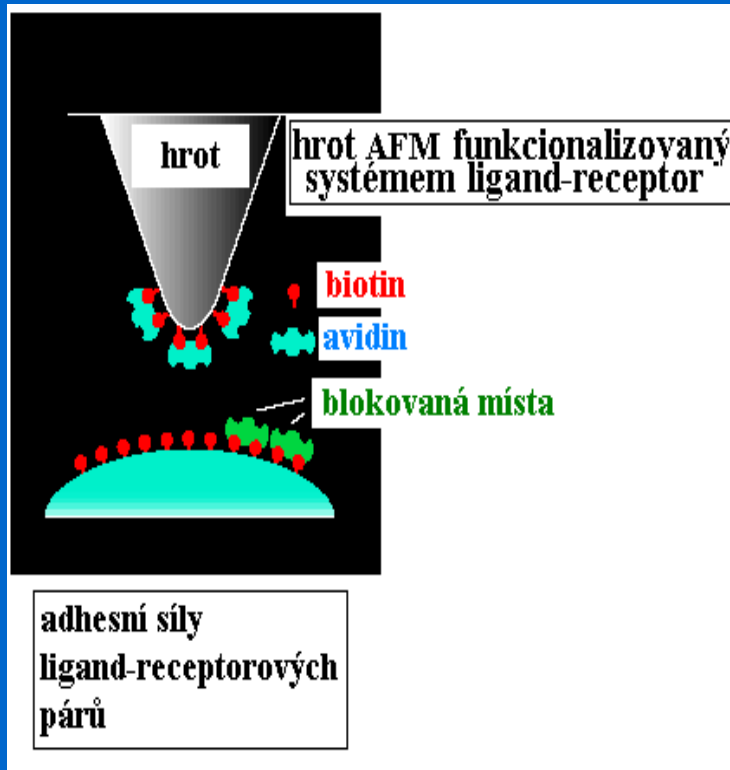
in situ (voda)

Adsorpce proteinů na zubní sklovině

N. Schwender, M. Mondon, K. Huber, M. Hannig, C. Ziegler Department of Physics, University of Kaiserslautern, Department of Operative Dentistry and Periodontology, Saarland University

AFM s modifikovaným hrotem semikontaktní režim (tapping): vazebné interakce

Monoklonální antigen 1RK2 k A-řetězci ricinu (hrot-IgG1).
Viditelná je Y-struktura antigenu.
AFM-semikontaktní režim na vzduchu. [Veeco]

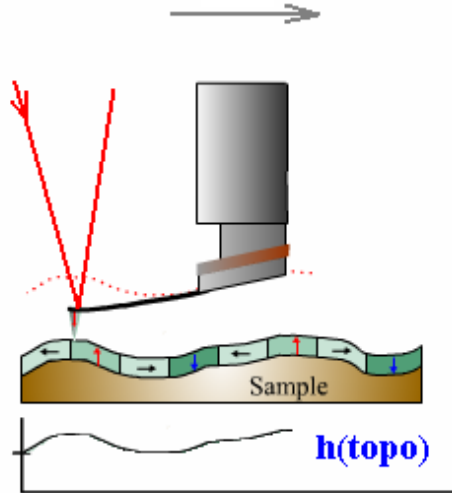
-
-
-

AFM: bezkontaktní režim

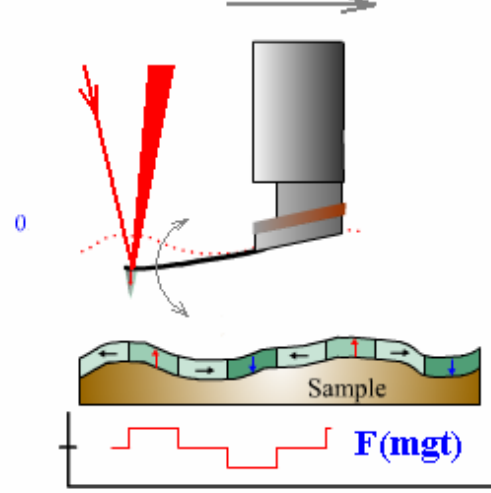
Bezkontaktní AFM: Mikroskopie magnetických sil Magnetic Force Microscopy

1. topography

2. mag. forces

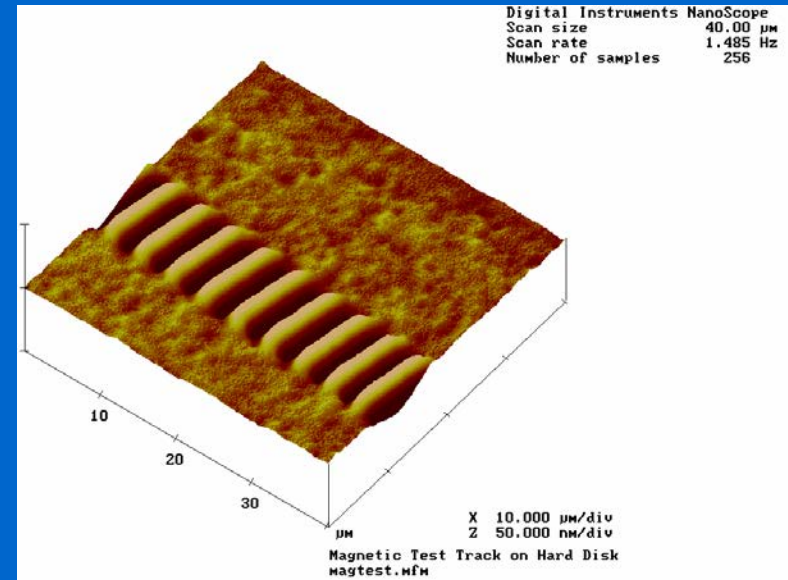

van der Waals. forces
(semicontact)

noncontact imaging

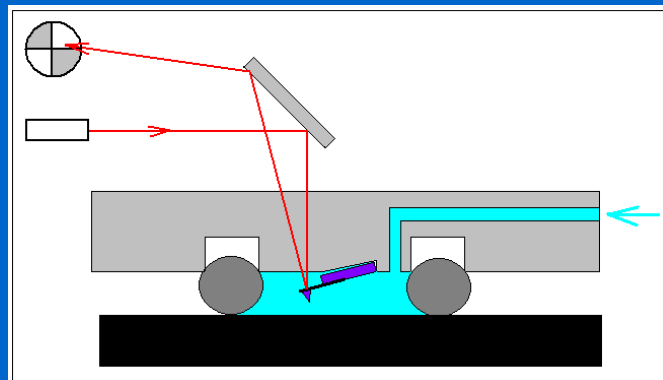
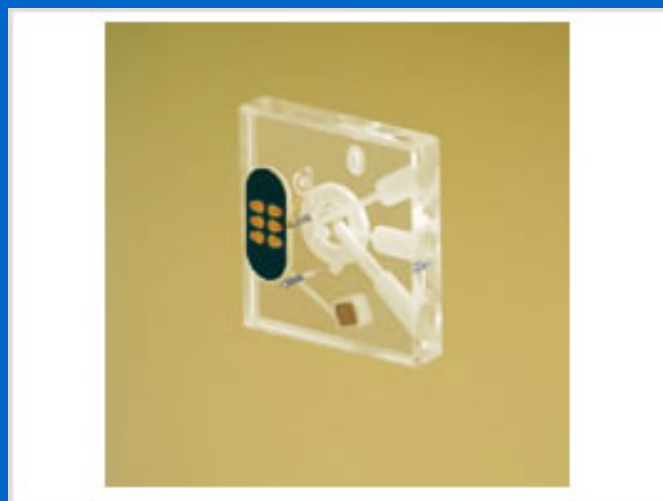
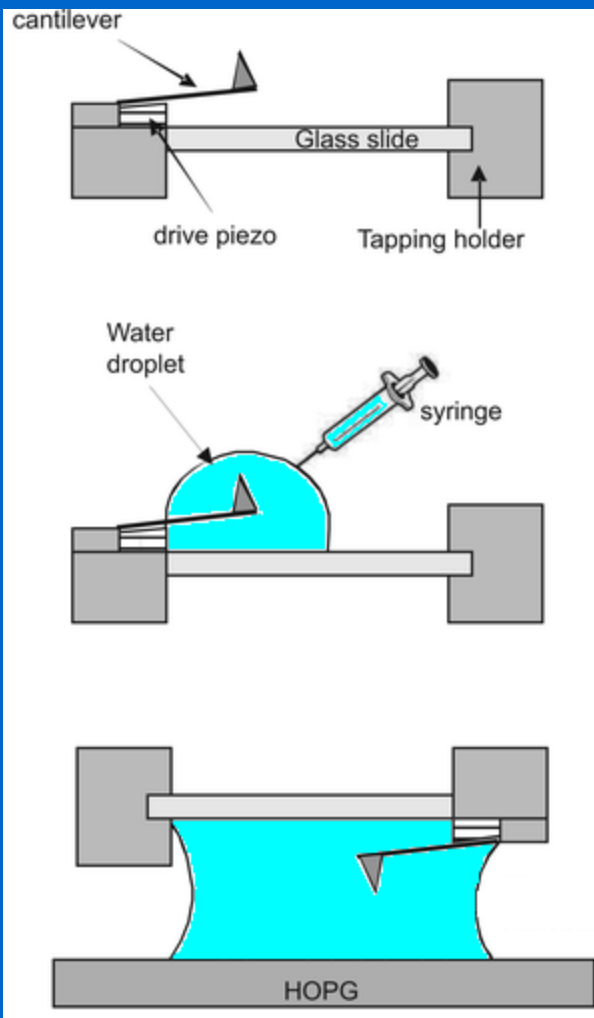
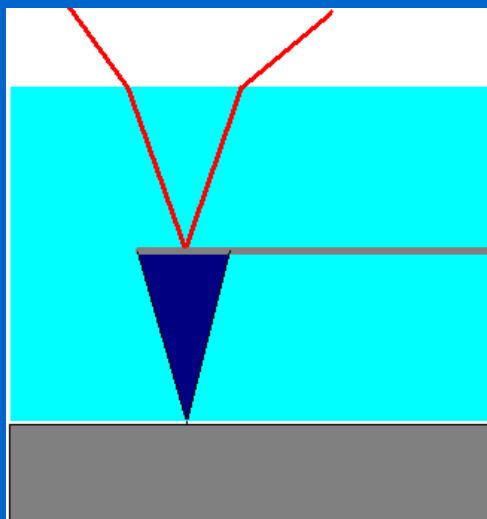
NT-MDT

-
-
-

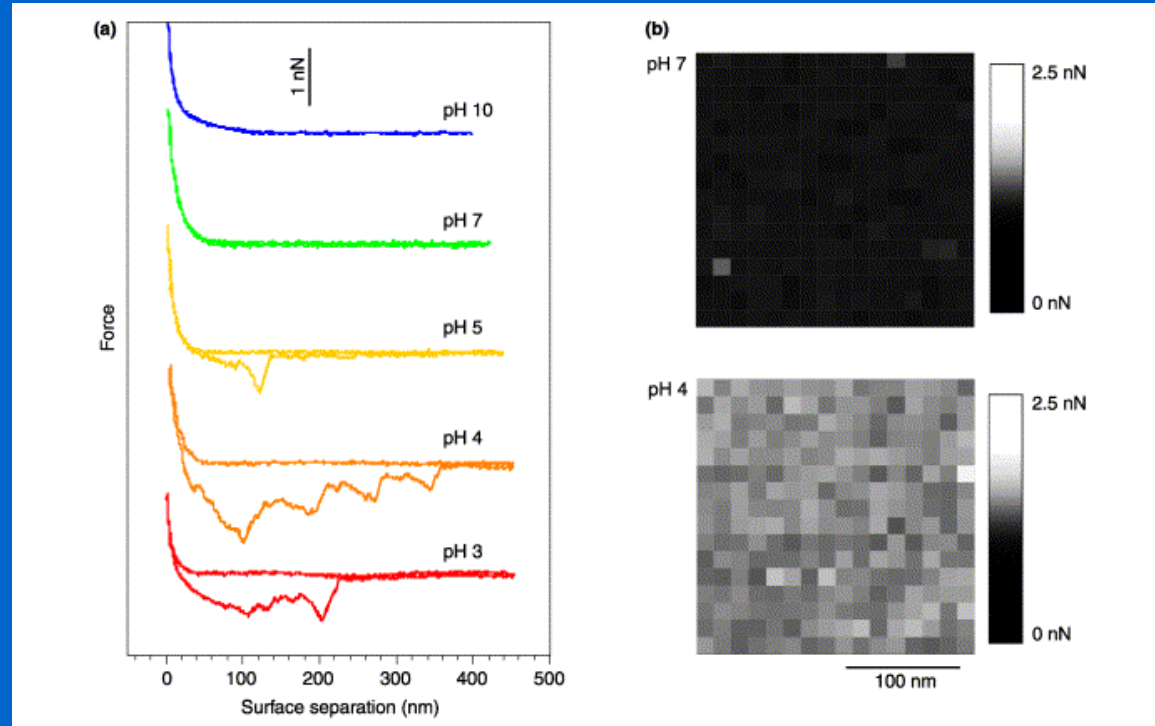
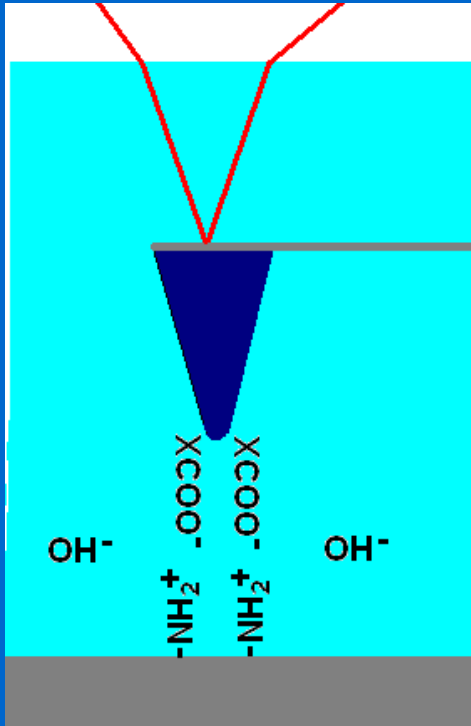
Mikroskopie atomárních sil (AFM) v kapalinách

AFM v kapalině

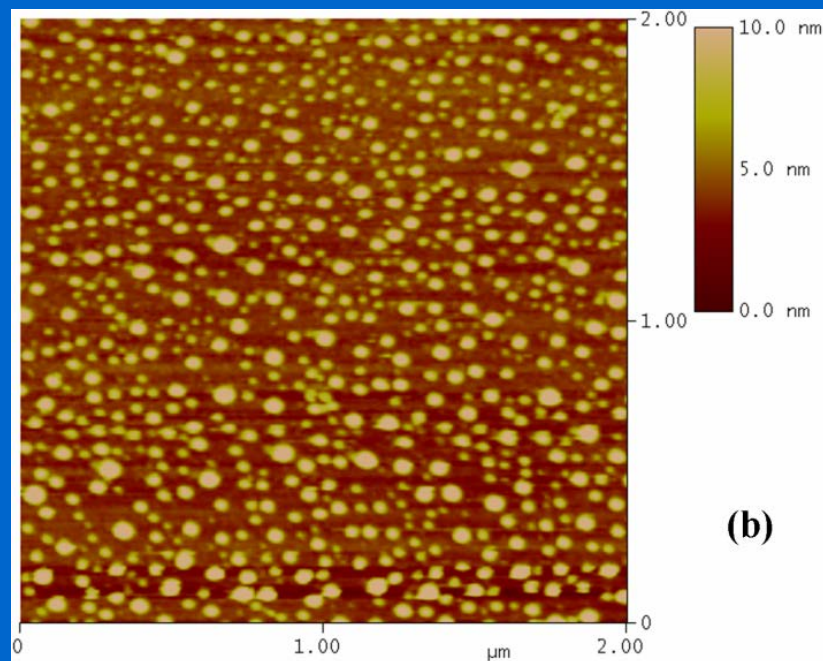
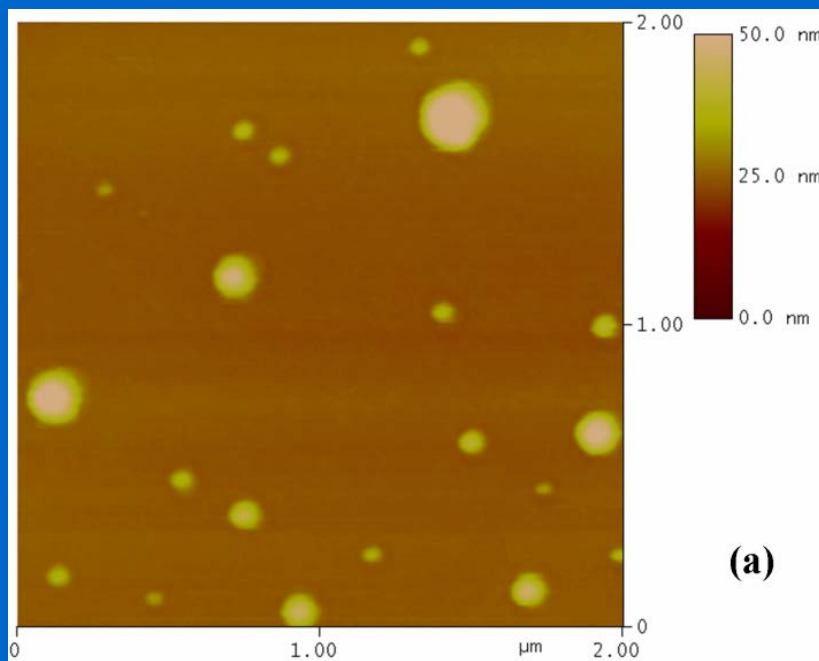

AFM adhesivních sil - axiální (semikontaktní režim *in situ*)

„Break-up“ adhesivní síly na povrchu buněčné membrány
Saccharomyces cerevisiae při změně pH

Nanobubliny na mezifázi kapalina/pevná látka

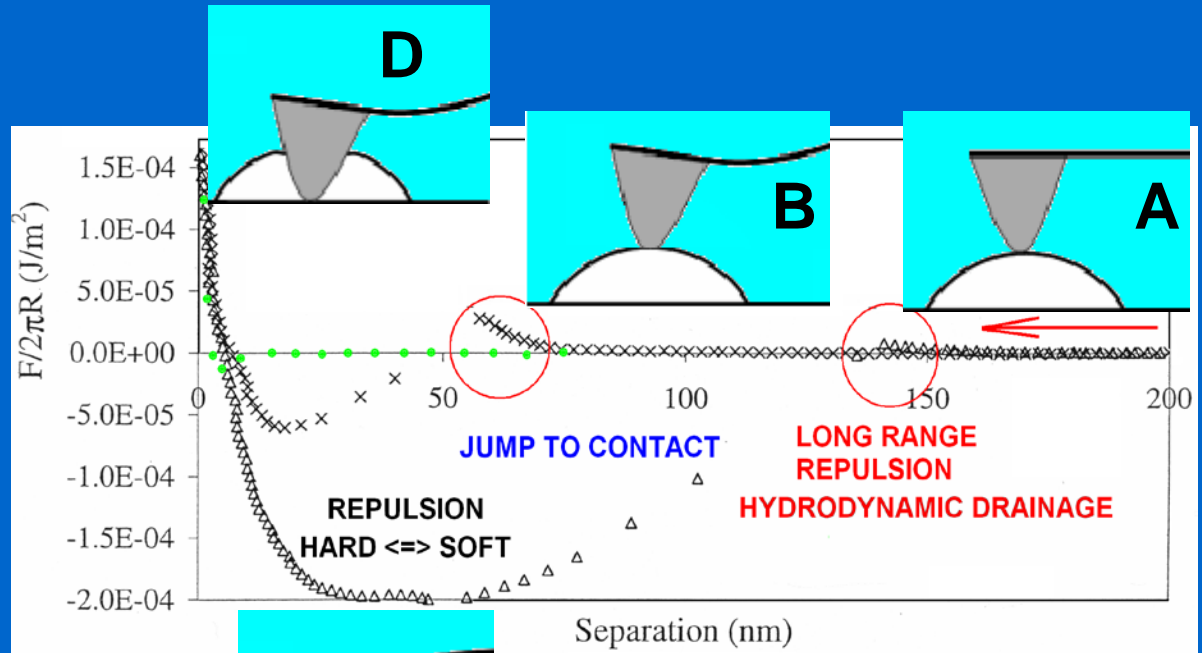
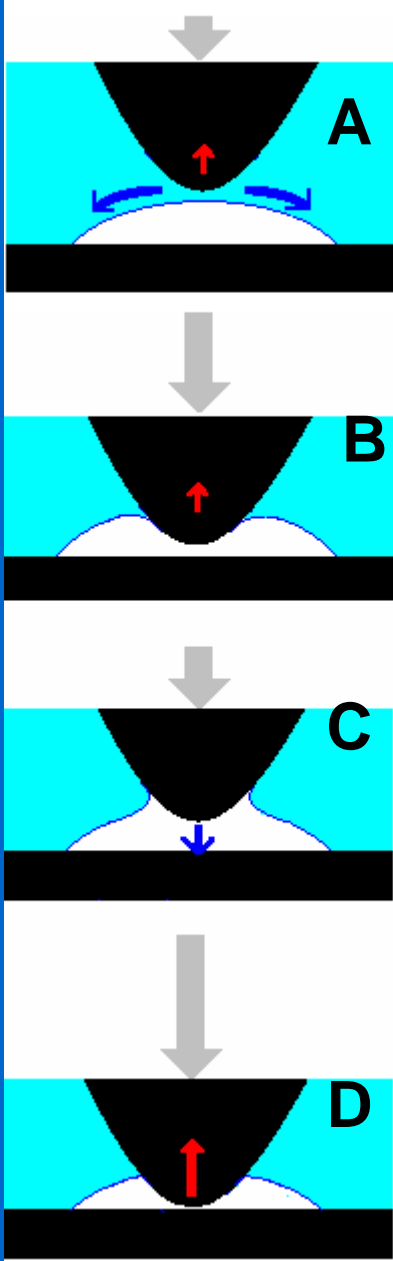

10 %

pokrytí

90 %

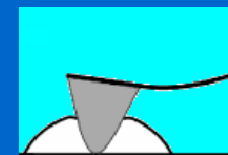
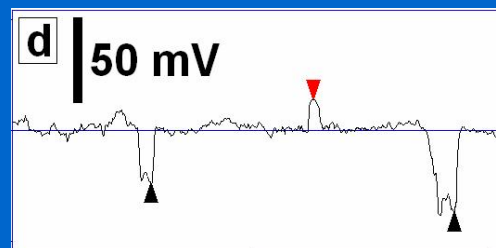
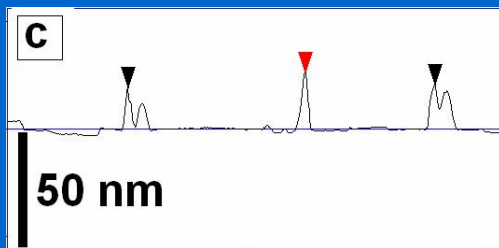
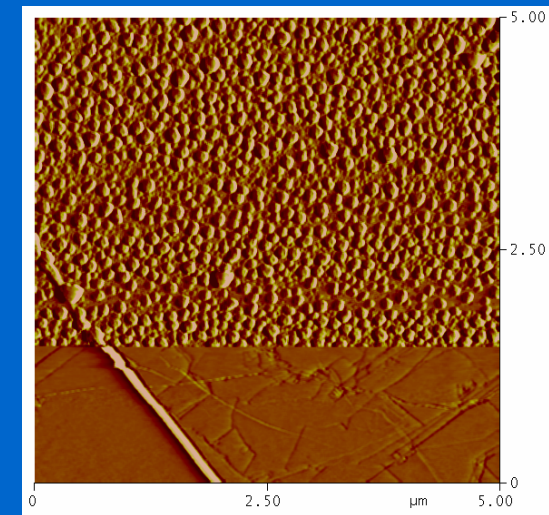
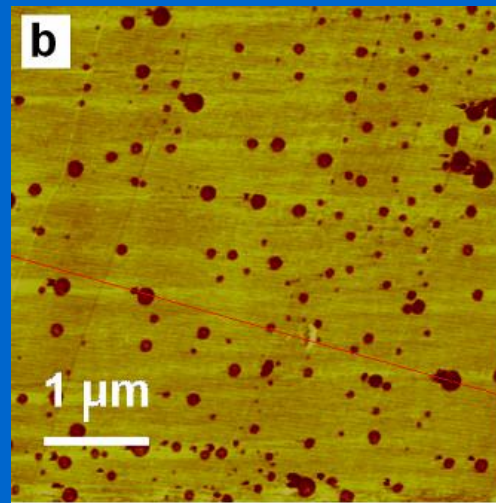
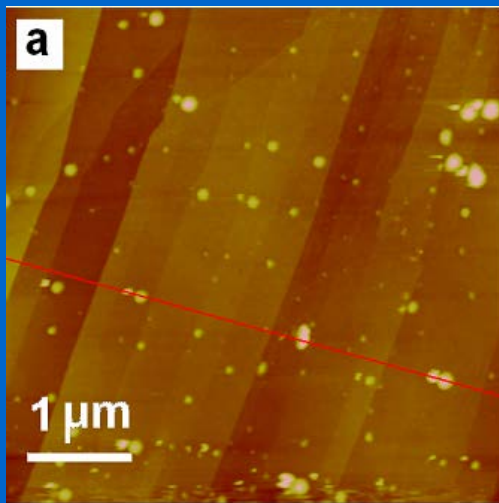
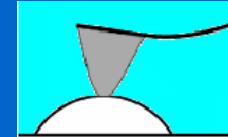
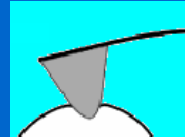
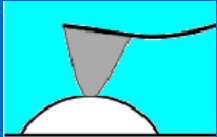
Nanobubliny na mezifází kapalina/pevná látka

AFM silová křivka

[A. Carambassis, L. C. Jonker, P. Attard, and M. W. Rutland, *Phys. Rev. Lett.* 80, 5357-5360 (1998)]
 [Holmberg et al.: *Langmuir*, Vol. 19, No. 25, 2003]

Nanobubliny na mezifázi kapalina/pevná látka

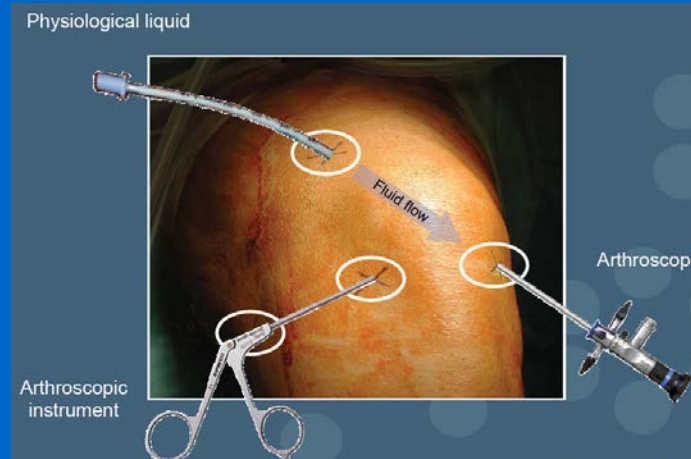
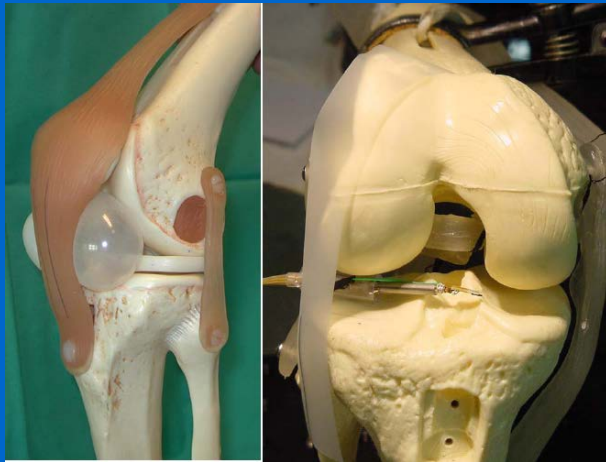

Topografie

Prohnutí cantileveru

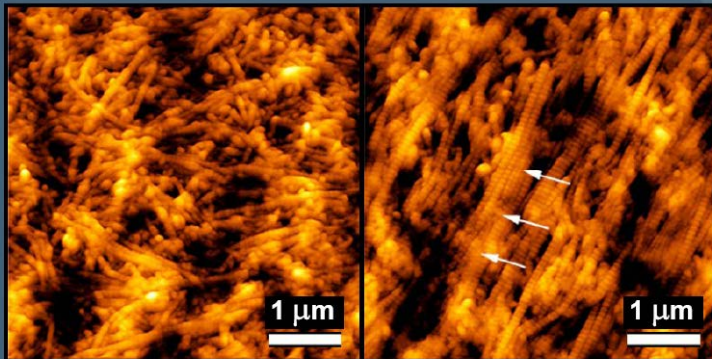
AFM *in vivo*: Scanning Force Endoscope

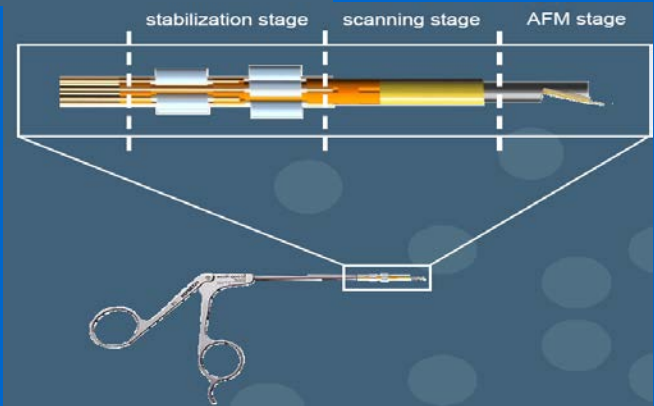
Diagnosing cartilage diseases at an early stage

healthy

osteoarthritic

M. Stolz *et al.*, *Biophys. J.* 2004; 86 3269-3283

Institute of Microtechnology
University of Neuchâtel

R. Imer
T. Akiyama
N.F. de Rooij
U. Staufer

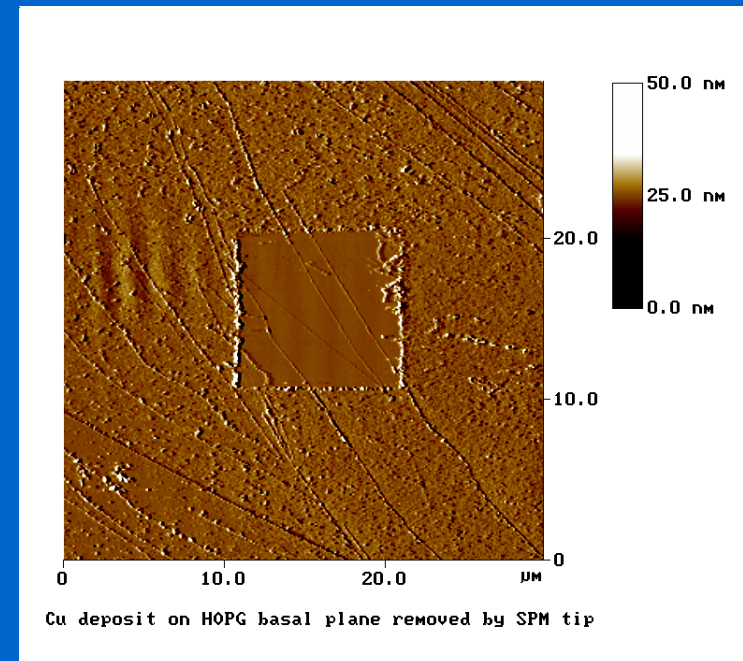
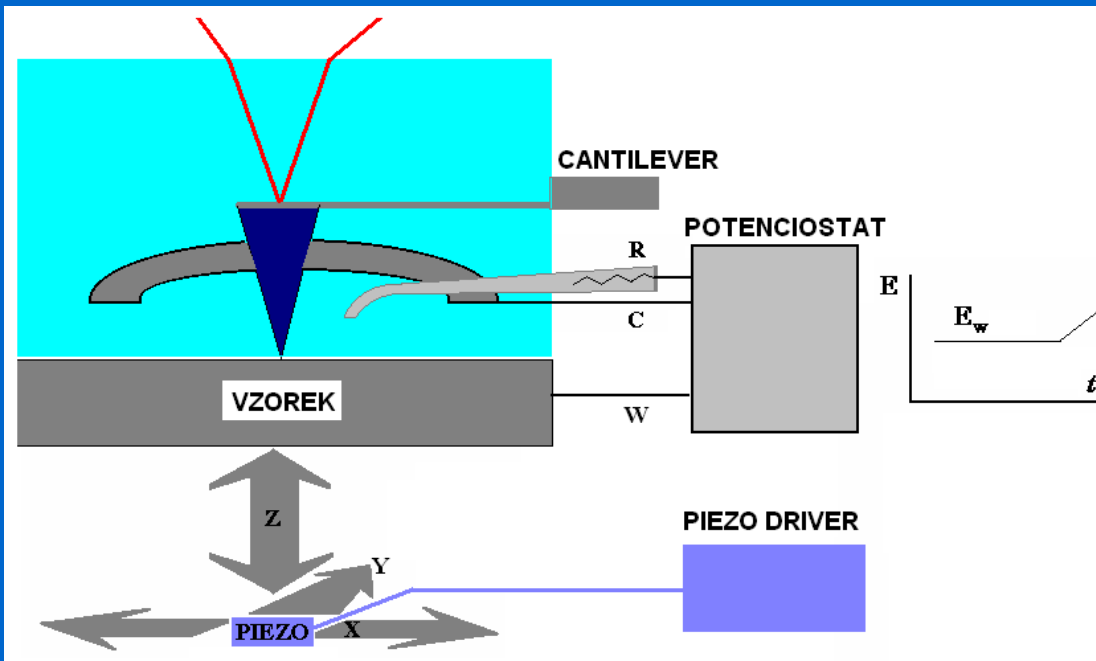
M.E. Müller Institute (MSB)
University of Basel

M. Stolz
U. Aebi

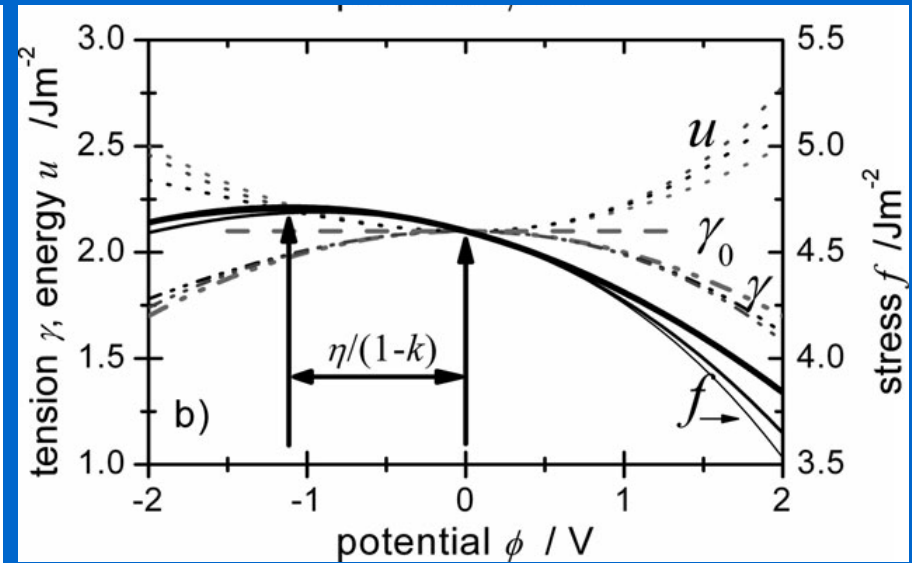
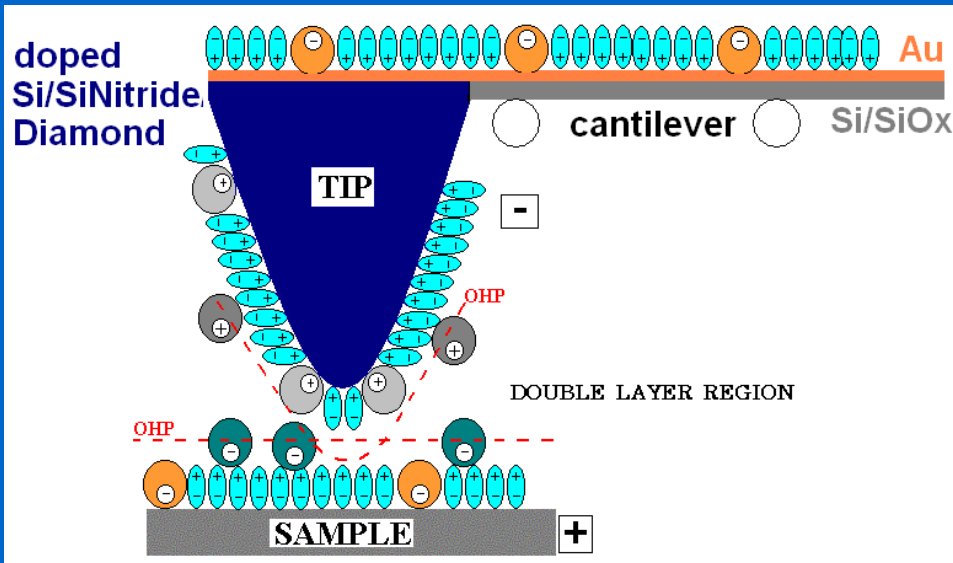
-
-
-

AFM v elektrochemických aplikacích

AFM v průběhu EC experimentu: zobrazení *in situ*

Hrot-cantilever v režimu SECM

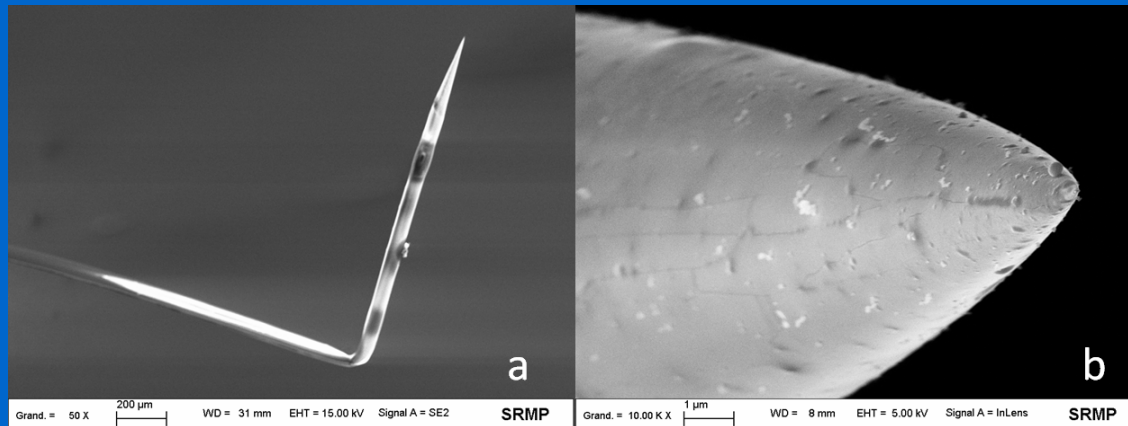

Dependence of surface tension γ , surface stress f and surface energy u on the electrode potential ϕ ($\phi = E - E_0$ (zero charge)), calculated for different double layer capacities.

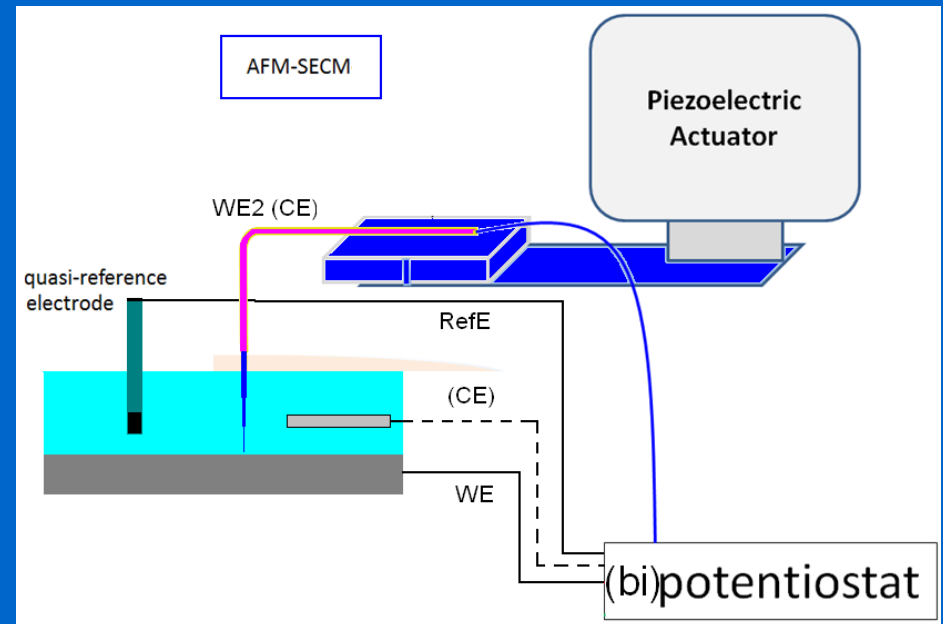
Lippmann: $dy/dE = -q$, $q = C_0(E - E_0)$,
 $\gamma - \gamma_0 = 0.5q^2/C_0$ ($E_0 \dots$ pzc)

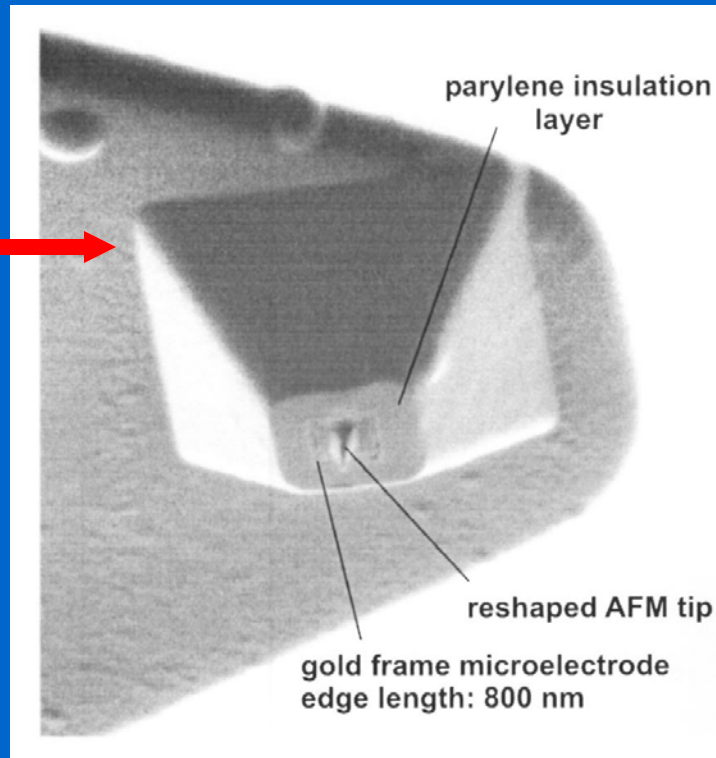
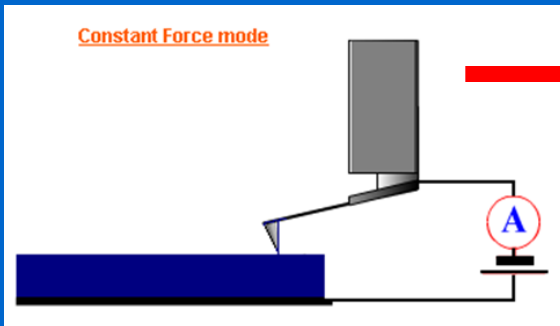
AFM-SECM v objemu

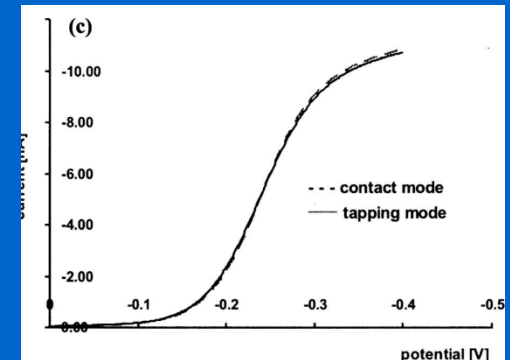
**AFM-SECM-elektroda
izolovaná elektroforetickým
lakem, hrot R ~130 nm**

Vodivý hrot AFM-ECM pro práci v tenké vrstvě kapalin

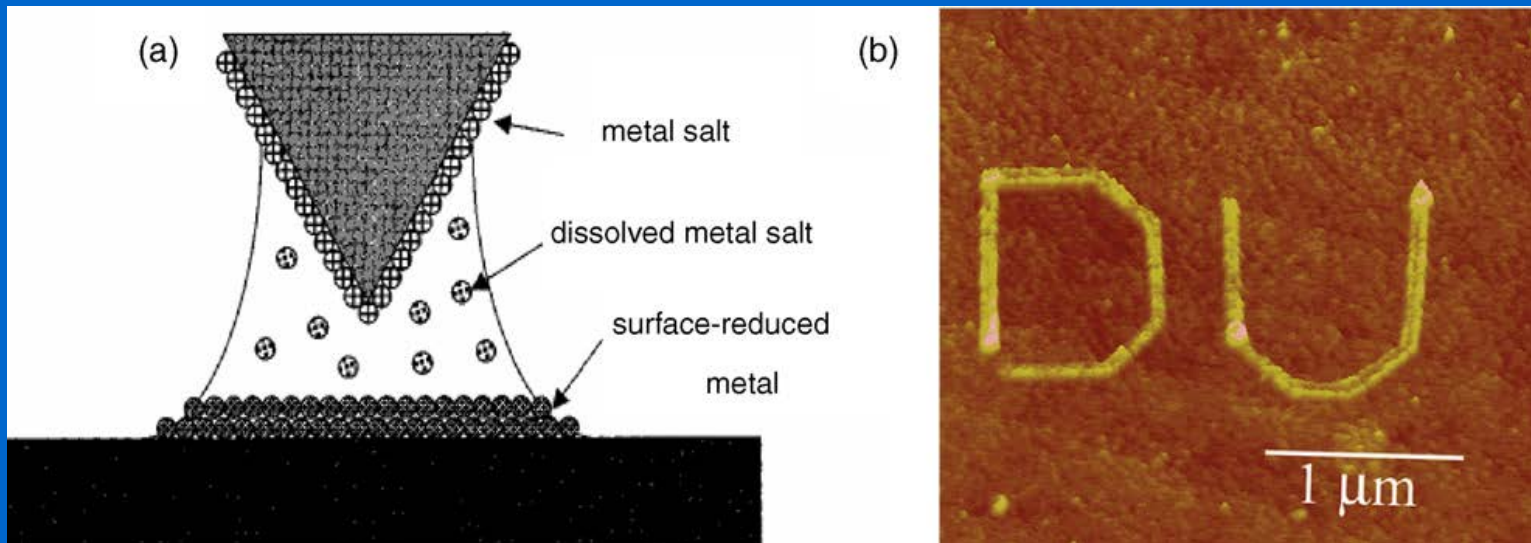

integrovaná sub-mikroelektroda
 $h = 300 \text{ nm}$

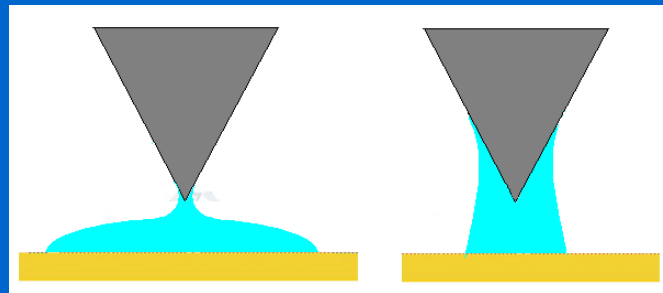
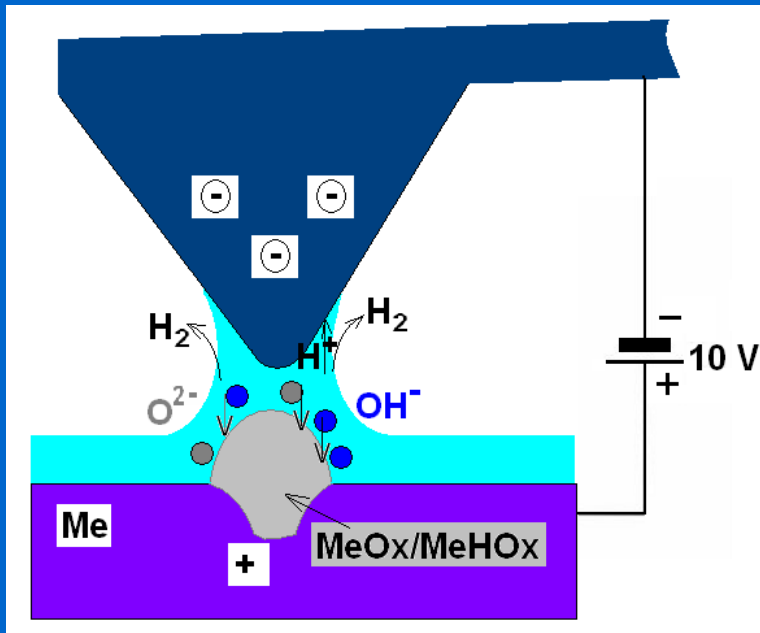
Cantilever with 100 nm Au insulated with 700 nm Parylene.
LSV: SECM-AFM tip in 10 mM Ru(NH₃)/0.5 M KCl soln; 100 mV/s.
---LSV at contact mode
— LSV at tapping

ECAFM: hrotem zprostředkovaná elektrodepozice kovu (nano-vrstva) v kapce

Au elektrodepozice konverzí Au(III) (inkoust) $\Rightarrow$ Au(0)
2-elektrodový systém

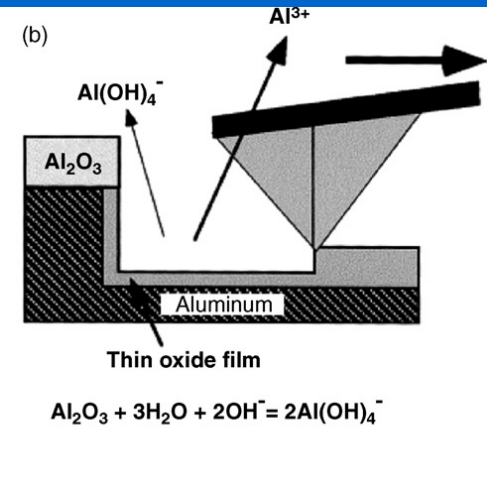
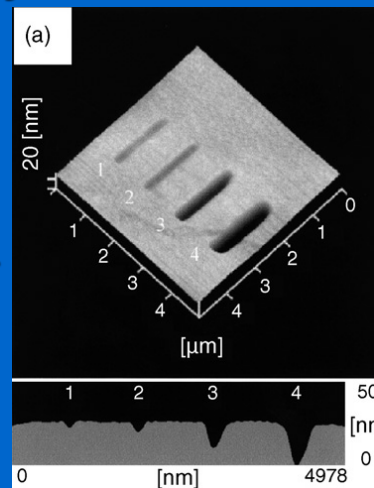
ECAFM: hrotem indukované elektrochemické vytváření/rozpuštění oxidu (nano-vrstvy)

Formování vodního menisku na hydrofilním a hydrofobním substrátu

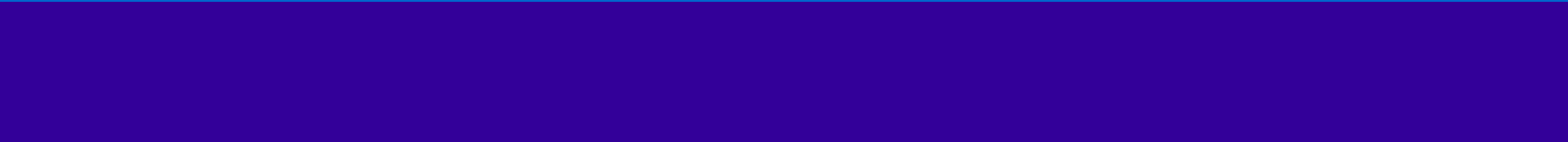
Pole 10^7 V/cm $\Rightarrow$ disociace $H_2O \Rightarrow OH^- + H^+$

2-elektrodivý systém

TSENG, Ampere A. *Tip-Based Nanofabrication Fundamentals and Applications*. Springer New York Dordrecht Heidelberg London 2011. ISBN 978-1-4419-9898-9.

-
-
-

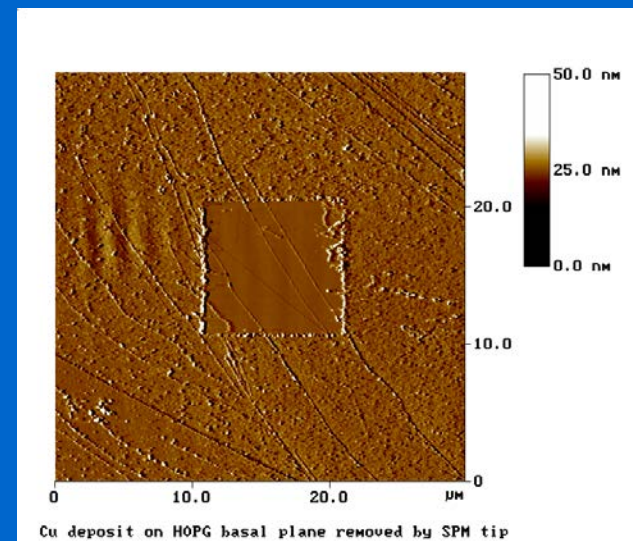
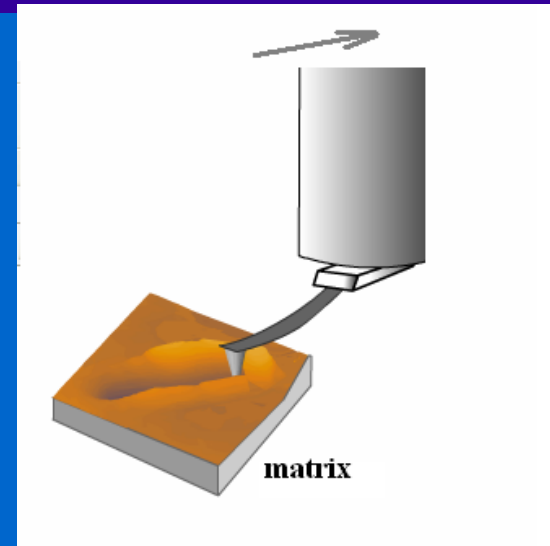
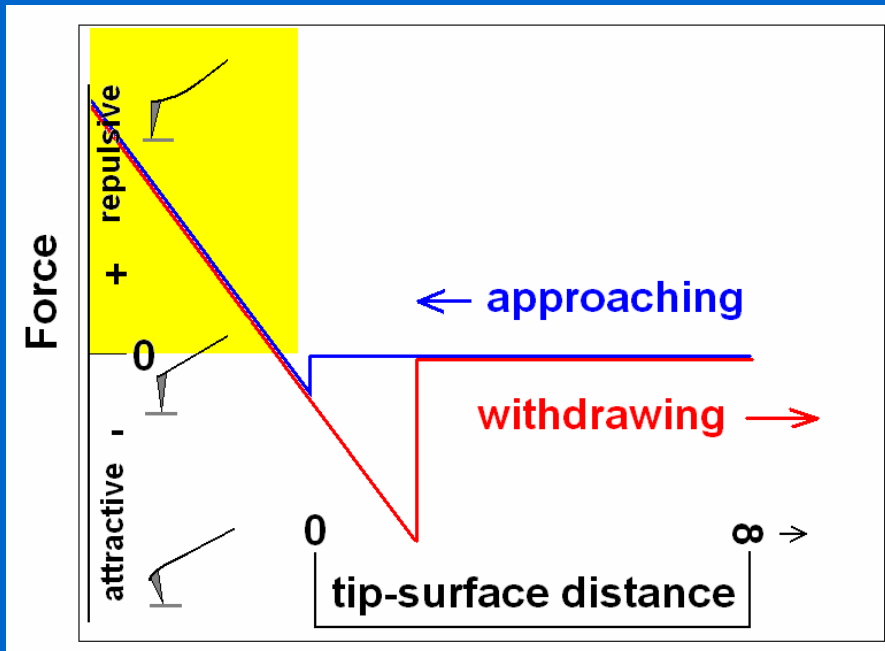

SPM nanomanipulace & nanolithografie

-
-
-
-
-
-
-
-

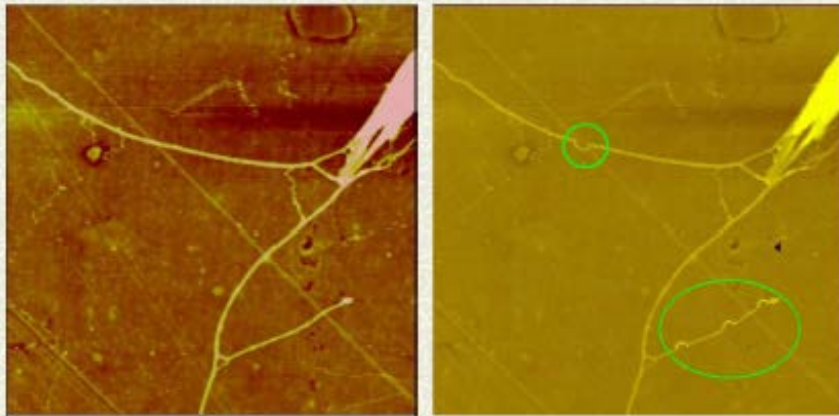
Interakce sonda-povrch vzorku

Manipulace na molekulární úrovni

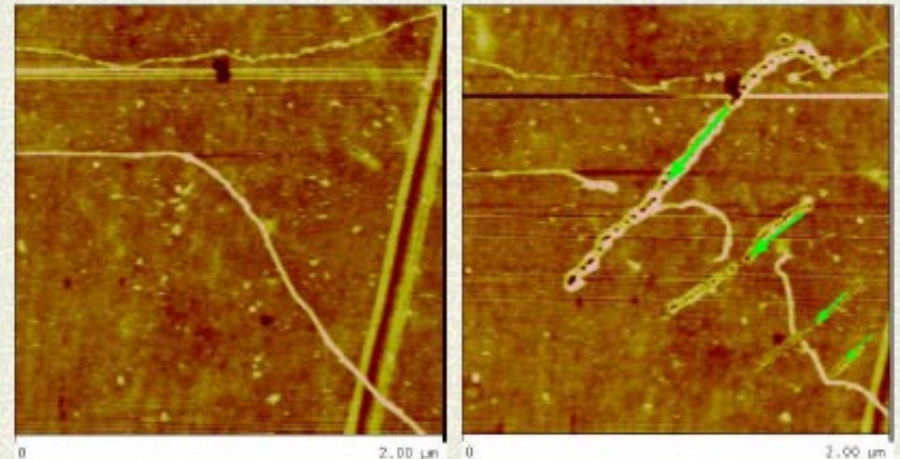
DNA Manipulation: Pushing

Before pushing

After pushing

DNA Manipulation: Cutting

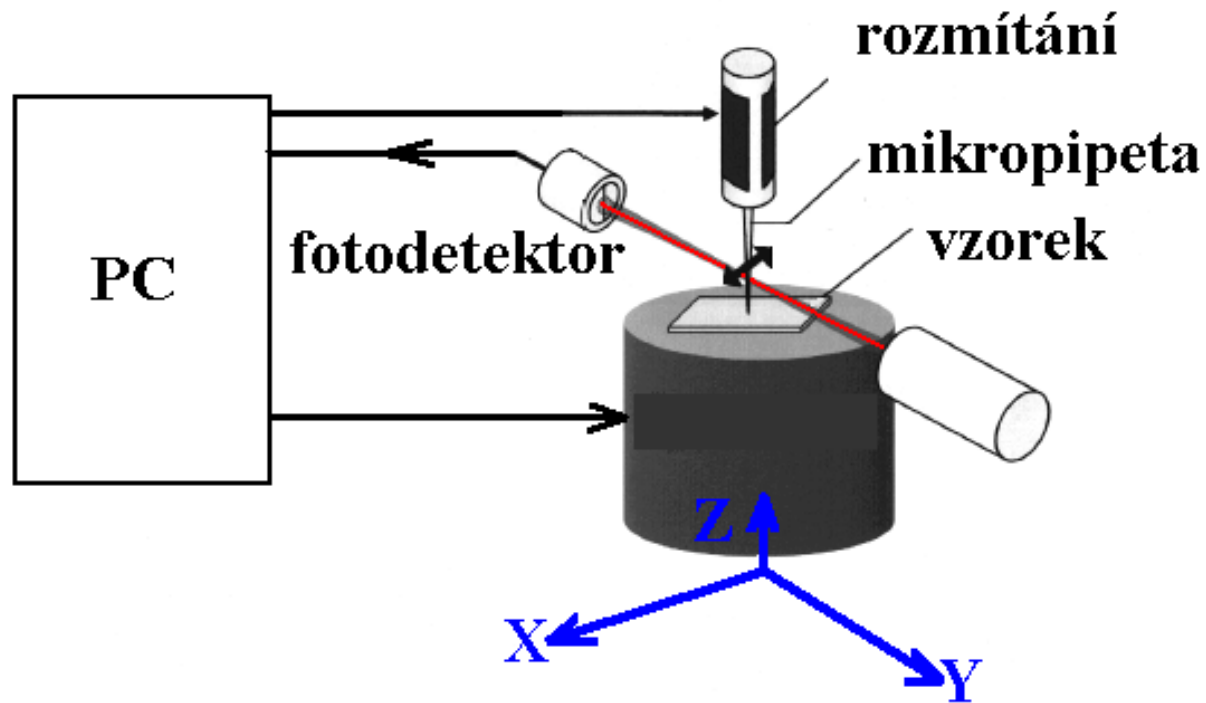
Before cutting

After cutting

Ning Xi

Department of Electrical and Computer Engineering
Michigan State University

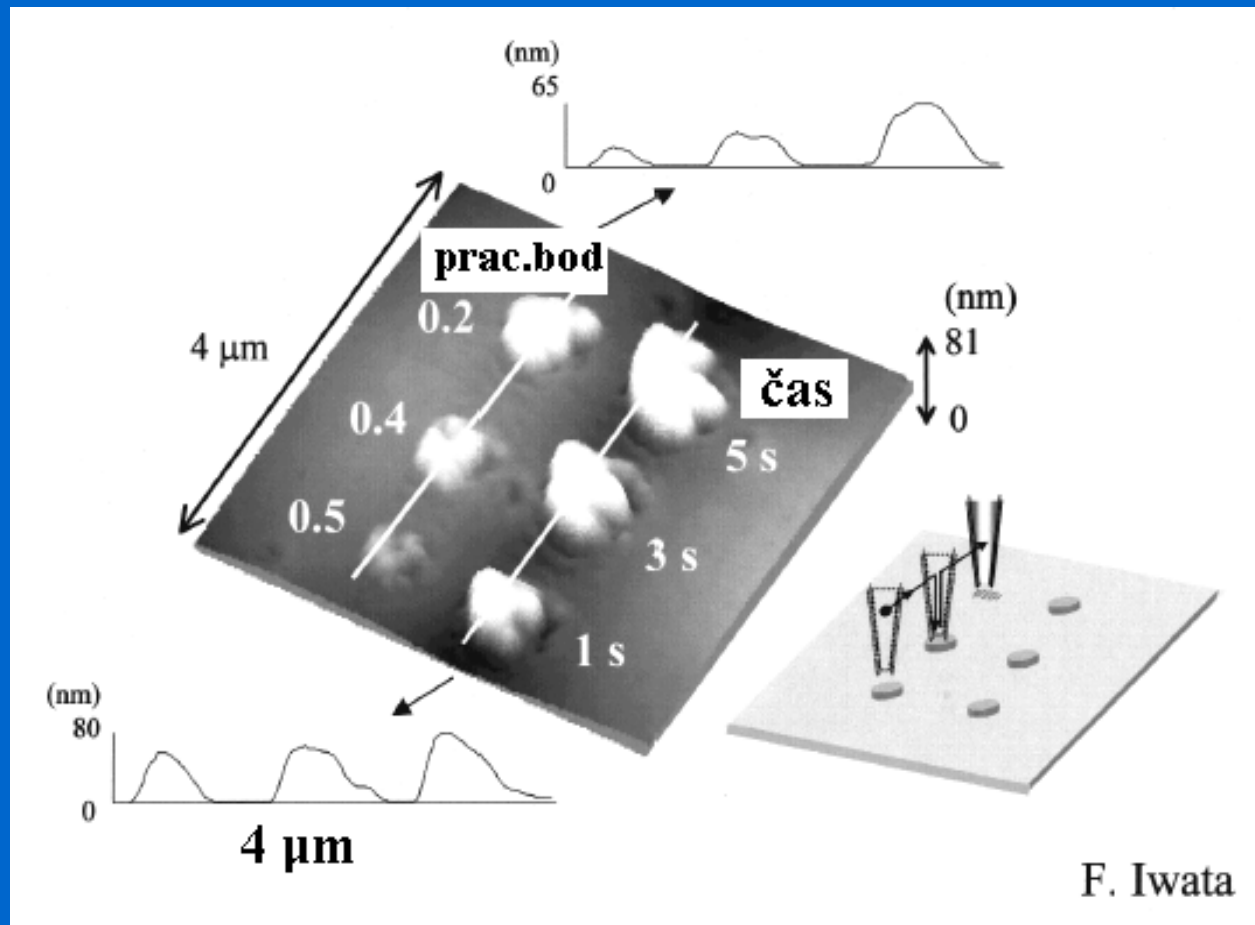
Mikroskop s rastrovací mikropipetou

F. Iwata

Nanolithografie AFM s rastrovací mikropipetou

Ústav fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského, AVČR v.v.i.
Dolejškova 3, 182 23 Praha 8

Laboratoř mikroskopie rastrovací sondou

AFM/STM Nanoscope IIIa Multimode (Bruker)

Pro práci v kapalinách a plynech
Rozlišení ~ 0,1 nm

AFM/STM TopoMetrix TMX 2010

Pro práci v kapalinách a plynech
Rozlišení ~ 0,1 nm

AFM Dimension Icon (Bruker)

pro práci v kapalinách a plynech

<http://www.jh-inst.cas.cz/~janda>
pavel.janda@jh-inst.cas.cz

